

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI MACARİSTAN'DA YAŞANAN AÇLIK TEHLİKESİ VE BEHİÇ ERKİN ÖNCÜLÜĞÜNDE TÜRKİYE'DEN YAPILAN YARDIMLAR

THE THREAT OF FAMINE IN POST-WORLD WAR II HUNGARY AND AID FROM TÜRKİYE UNDER THE LEADERSHIP OF BEHİÇ ERKİN

Hülya TOKER*

Geliş Tarihi/Received:17.10.2024

Kabul Tarihi/Accepted:28.01.2025

TOKER, Hülya (2025), "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar", Belgi Dergisi, S.30, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2025/II, ss. 157-184.

Öz

1939-1945 yılları arasında yapılan İkinci Dünya Savaşı gerek savaş sırasında gerekse savaş sonrasında pek çok yıkımı da beraberinde getirmiştir. Mağlupların olduğu kadar galiplerin de büyük zarar gördüğü bu savaş sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan pek çok olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Savaş sırasında ve savaş sonrasında yaşanan en önemli sorun açlık ve yoksulluk olmuştur. Bu nedenle daha savaş devam ederken birtakım konferanslar düzenlenmiş ve meydana gelen gıda, barınma ve sağlık gibi en temel problemlerin nasıl giderilebileceği tartışılmaya ve önlem amaçlı bazı kararlar alınmaya başlanmıştır. Bu kararlar doğrultusunda pek çok ülke, savaşın getirdiği sorunlarla mücadele eden milletlere imkânları dâhilinde katkıda bulunmaya çalışmıştır. Yardıma ihtiyacı olan ve en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayan ülkelerden biri de Macaristan'dır. Macaristan'da açlık tehlikesinin yanı sıra, özellikle bebek ölümleri artmış, annelerin sütleri bebekleri beslemeye yetmemiş, bazı ürünlerin bulunmasına rağmen hiperenflasyon nedeniyle alım gücü en alt seviyeye inmiştir. Macaristan'ın içinde bulunduğu bu durum Türkiye'deki Macarları derinden etkilemiş ve ülkelerinde 11 yıl elçilik yapan Çankırı Milletvekili Behiç Erkin'den soydaşlarına yardım talebinde bulunmuşlardır. Erkin, görevi sırasında yakın dostluk kurduğu Macar halkına destek amaçlı bir yardım kampanyası başlatarak ilgili tüm kurumları harekete geçirmiştir. Bu süreçte kamuoyu oluşturulmasında etkin rol oynayan gazetelerin yanı sıra, Behiç Erkin'in en büyük destekçisi Kızılay Genel Müdürlüğü olmuştur. Çalışmada, Behiç Erkin'in yardım kampanyasını nasıl başlattığı, nasıl yürüttüğü, hangi kurum veya şahıstan ne kadar yardım toplandığı, yardımlarla hangi ürünlerin alındığı ve hangi yollarla Macaristan'a ulaştırıldığı sorularının cevabı mevcut kaynakların, dönemin gazetelerinin yanı sıra ağırlıklı olarak Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivinde bulunan ve daha önce yayınlanmamış belgeler ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Türkiye, Macaristan, Behiç Erkin, Açlık, Yardım.

*Doç. Dr. Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler ABD, hulya.toker@yobu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-2400-3826>).

Abstract

The Second World War, fought between 1939 and 1945, brought widespread devastation both during and after the conflict. Both the victors and the vanquished suffered significant losses, and the war had numerous negative social, political, and economic consequences. One of the most pressing issues during and after the war was hunger and poverty. In response, several conferences were held even as the war continued, focusing on how to address basic needs such as food, shelter, and healthcare. Various countries sought to contribute within their means to alleviate the problems faced by nations struggling with the war's aftermath. One of the countries in dire need of help was Hungary, which was facing not only the threat of famine but also a rise in infant mortality, as mothers could not produce enough milk to nourish their children, and hyperinflation made even basic goods unaffordable. This situation deeply affected the Hungarian community in Türkiye, who turned to Behiç Erkin, a former ambassador to Hungary and then a member of the Turkish parliament, for assistance. Erkin, having formed strong ties with the Hungarian people during his 11 years as ambassador, initiated a relief campaign and mobilized various institutions to provide aid. In this effort, the Turkish Red Crescent played a key role in supporting Erkin, alongside newspapers that helped generate public awareness. This study examines how Erkin organized the relief campaign, how it was carried out, how much aid was collected from various institutions and individuals, what goods were purchased with the donations, and how these goods were delivered to Hungary. The analysis is based on contemporary sources, newspaper articles, and previously unpublished documents from the Ankara University Turkish Revolution History Institute (TİTE) archives.

Keywords: *Second World War, Türkiye, Hungary, Behiç Erkin, Famine, Aid.*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı, tıpkı Birinci Dünya Savaşı gibi Avrupa'da büyük bir enkaz bırakmıştır. Bu savaşta yarısından fazlası Avrupa'da olmak üzere 40 milyondan fazla can kaybı olmuştur. En fazla can kaybının yaşandığı ülkelerin başında Sovyetler Birliği gelmektedir. Kaynaklarda can kayıplarıyla ilgili çok farklı bilgiler yer almakla birlikte büyük resmi görebilmek için yaklaşık can kayıplarıyla ilgili şu bilgiler verilebilir; Sovyetler Birliği, 12-15 milyon arasında bir can kaybı yaşamış, ikinci sırada 8 milyon kayıpla Çin yer almıştır. Polonya 5 milyon kayıp verirken Almanların insan kaybı asker-sivil toplam 6 milyon 500 bindir. Japonya 3 milyon 600 bin, Fransa 850 bin asker-sivil, İngiltere 716 bin asker-sivil¹, İtalya 450 bin, Amerika ise 300 bin can kaybı vermiştir.²

Tüm bu yıkımlara sebep olan İkinci Dünya Savaşı'nın çıkışının arka planında, Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'ya imzalatılan Versay Barış Antlaşması ve Almanya'nın Hitler öncülüğünde bu antlaşmayı adım adım ortadan kaldırmaya yönelik attığı adımlar, Almanya'nın yanı sıra diğer revizyonist ülkelerin uyguladığı politikalar, İngiltere'nin yatıştırma politikası ve dünya ekonomik buhranı gibi pek çok neden bulunmaktadır. Ekonomik buhran sonrası ülkeler içe dönük politikalar uygularken bir taraftan da totaliter rejimler daha da güç kazanmıştır. Japonya'da askerler darbelerle daha da güçlenirken, Almanya'da Hitlerin iktidar yolundaki engeller de yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır.³ Diğer taraftan Sovyetler Birliği'nde sosyalist iktidarın başında olan Stalin ve İtalya'da faşist yönetimin başında olan Mussolini de dünya ekonomik buhranından faydalanmayı bilen yöneticiler olmuşlardır.⁴

İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli nedenlerinden biri olan revizyonist ve yayılmacı politikalar dikkate alındığında 1931 yılında Mançurya'nın Japonya tarafından işgali, Habeşistan ve Arnavutluk'un İtalya tarafından işgali ve Almanya'nın Avusturya'yı ilhakı gibi savaşın çıkmasının en önemli habercileri olmuştur. Almanya'nın 1 Eylül 1919 tarihinde Polonya'ya işgali ile başlayan ve sonrasında hızla bir dünya savaşına dönüşen bu adım 1945 yılına kadar devam eden bir yıkımın öncüsü olmuştur. Bu yıkımda can kaybının yanı sıra cephe yaralanan, salgın hastalığa uğrayan ve firar edenler gibi zayıflar hesaplandığında açıklanan rakamlardan çok daha fazla olduğu görülecektir. Zayıflar dikkate alındığında Avrupa'nın sosyal, siyasal ve ekonomik yapısının alt üst olmasının temel nedenleri daha iyi anlaşılmaktadır. Savaş yalnızca insan kaybıyla sınırlı kalmamış alt yapının da felce uğramasına neden olmuştur.⁵ Su kanalları, yollar ve köprülerin önemli bir kısmı tahrip olmuş, ekilebilir alanlar mayınlar ve mermilerle dolmuştur. Bu nedenle öncelikle arazinin temizlenmesi ve sonrasında ekim yapılması gerekmiştir. Fabrikalar da yine aynı şekilde çoğu tahrip olmuş, çalışır durumda olanlar ise kalifiye elemanların önemli bir kısmının savaşta ölmesi nedeniyle iş yapamaz hale gelmiştir. Savaşın en önemli sonuçlarından biri

¹ The Effects of World War II on Economic and Health Outcomes across Europe adlı eserde, İngiltere'de ölümlerin yüzde 15'i sivil olmak üzere 450 bin civarında olduğunun tahmin edildiği belirtilmiştir. Iris Kesternich Bettina Siflinger James P. Smith Joachim K. Winter, "The Effects of World War II on Economic and Health Outcomes across Europe", January 2012, s. 2. <https://docs.iza.org/dp6296.pdf> (Erişim Tarihi 17 Ekim 2024).

² Rifat Uçarol, Siyasi Tarih 1789-2014, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s. 876. Çağrı Erhan, 4.300.000 Polonyalı, 4.200.000 Alman, 1.700.000 Yugoslav, 600.000 Fransız 410.000 İtalyan, 390.000 İngiliz'in can kaybına uğradığını, Macar, Çingene ve Yahudi can kayıplarıyla ilgili tam sayıların bilinmediğini ancak yaklaşık 6.000.000 olduğunu belirtmektedir. Çağrı Erhan, "Avrupa'nın İntiharı" ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 51(1), Ankara 1996, s. 259.

³ Özgür Yıldız, II. Dünya Savaşına Genel Bir Bakış, Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, yıl 2019, S. 63.

⁴ İlhan Tekeli-Selim İlkin, İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si, İkinci Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, 1967.

⁵ Charles L. Mee, The Marshall Plan: The Launching of the Pax Americana, New York, 1984, s. 17.

de ülkelerinden göç etmek durumunda kalan insanlar ve buna bağlı olarak mülteciler sorununun ortaya çıkmasıdır. Bu süreçte bazı ülkeler mülteci akınına uğramış ve bunu önlemek veya gelenlerin problemleriyle başa çıkmak için çözüm üretmeye çalışmışlardır.⁶

Avrupa ülkelerinde gayri safi milli hasıla %25 düşmüş, enflasyon özellikle İtalya ve Macaristan'da olağanüstü bir seviyeye ulaşmıştır. Birçok ülkede gıda sıkıntısı yaşanmaya başlamış, et fiyatları akıl almaz bir şekilde artarken, ekmek karneye bağlanmıştır. Avusturya, İtalya, Doğu Avrupa ülkelerinde gıda maddelerine olan ihtiyaç karşılanamaz bir duruma gelmiştir. Gıda sıkıntısını ortadan kaldırmaya çalışan ülkeler tüm varlıklarını gıda maddelerine yatırmış, ancak bu durum kısa süre sonra dolar krizine yol açmıştır.⁷

İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli sonuçlarından biri de siyasi güç dengesinin değişmiş olmasıdır. Savaş öncesi siyasi gücü elinde bulunduran Avrupa devletleri bu gücü kaybetmiş, Amerika ve Sovyetler Birliği Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılan yeni dönemde iki kutuplu bir sistem içinde karşılıklı güç mücadelesine başlamıştır. ⁸ Çalışmada İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan açlık sorunu ve sorunla ilgili alınan önlemler üzerinde kısaca durulduktan sonra bu tablo içinde Macaristan'ın durumu ele alınmıştır. Araştırmanın asıl konusunu ise Türkiye'nin ekonomisinin kötü olmasına rağmen Macaristan özelinde yaptığı yardımlar oluşturmuştur. Yapılan literatür taramasında Türkiye'nin Macaristan'a yardımlarıyla ilgili az sayıda yayının olduğu, mevcut yayınlarda da yeterince bilgi bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışmanın yapılmasında konuya ilişkin eksikliklerin giderilmesi temel hedef olarak belirlenmiştir. Çalışmada yol gösterici kaynak, TİTE Arşivinde bulunan ve daha önce yayınlanmamış belgeler olmuştur. Behiç Erkin tarafından TİTE Arşivine bağışlanan ve çoğu Behiç Erkin imzalı bu belgeler, çalışmanın yol haritasını belirlemede büyük katkı sağlamıştır. Araştırmada faydalanan bir diğer önemli kaynak da dönemin gazeteleridir. Gazeteler incelendiğinde gerek manşetlerde gerekse köşe yazılarında konuya dair oldukça önemli bilgilere ulaşılmıştır. Bu nedenle birinci el kaynakların yanı sıra mevcut kaynaklardan da faydalanılarak hazırlanan çalışmanın İkinci Dünya Savaşı sonrası iki ülke ilişkilerine yeni bir bakış açısı getirmede katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Açlık Sorunu ve Önlemeye Yönelik Faaliyetler

Savaş sonrası harabeye dönen ülkelerde yiyecek, giyecek, yakacak, ilaç ve barınma gibi en temel ihtiyaçlar karşılanmaz olmuştur. Yetkililer Yunanistan'da yiyecek durumunun ciddiyetini koruduğunu⁹ ancak Avrupa'da en ağır açlık probleminin Almanya'daki İngiliz işgal bölgesinde olduğunu, İngiliz bölgesindeki 23 milyon Almanın tam bir açlık tehdidi altında bulunduğunu, bölgenin en önemli ihtiyacı için 6 ila 8 hafta arasında tam 150.000 ton buğdaya gereksinim duyulduğunu, bunun temin edilmesi durumunda dahi bu süre içinde nakillerinin yapılmasının imkânsız olduğunu açıklamışlardır. İngiliz bölgesinde yiyecek tayınlarnının günde 1.000 kaloriye düştüğünü, bu durum devam ederse kalori miktarının 700 hatta 450'ye kadar inebileceğini belirtmişlerdir.¹⁰

⁶ Erhan, "Avrupa'nın İntiharı", s. 259; Iris Kesternich vd. s. 1.

⁷ Erhan, s. 260.

⁸ Türk Dış Politikası, c. 1: 1919-1980, Editör: Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 15. Baskı, 2009, s. 480.

⁹ 1941/1942 sonbahar ve kışında Yunanistan şiddetli bir kıtlıkla karşı karşıya kaldı. Yaklaşık 100.000 ila 200.000 kişi öldü. Kıtlığın temel olarak üç nedeni vardı: Birincisi, işgalciler deniz ablukası uyguladı. İkincisi, çiftçilere verilen fiyatlar bu kadar düşük seviyelerde sabitlendi. Artık ürünlerini pazarlamak istemediklerini söyledi. Üçüncüsü, farklılar arasındaki hareketlilik işgal nedeniyle ülkenin bölgeleri büyük ölçüde azaldı. Beslenme durumu 1942'nin sonlarına doğru kabul edilebilir seviyelere geri döndü. Iris Kesternich vd. s. 8.

¹⁰ Akşam 12 Mart 1946, s. 1.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar

Yaşanan açlık, asayişin de bozulmasına neden olmuş, insanlar yiyecek satılan yerlere saldırmaya başlamıştır. Hamburg'da dört günde altmış fırın saldırıya uğramış, bir fabrikada 35 işçi çalışırken açlıktan bayılmıştır.¹¹ Aç kalan Almanlar fırın, kasap ve iase depolarına hücum etmişlerdir. Hamburg'un her mahallesine özel polis mangaları konulmuş, herhangi bir kargaşayı önleyebilmek üzere başka polis takviyeleri genel karargâhta devamlı olarak yedekte tutulmuşlardır.¹²

Avusturya'da ülkenin en verimli tarım bölgeleri Ruslar tarafından işgal edilmiştir. Birleşik Devletlerin kalkınma ve yardım teşkilatı Avusturya bürosu şefi Albay John Hynes, Avusturya'nın bir aydan daha az bir zaman zarfında kıtlık ve açlığın pençesinde olacağını, mahalli üretimin ancak adam başına günde 230 kaloriyi karşılayacağını, resmi tayin miktarının 1200 kalori olduğunu belirtmiştir. Avusturya'nın son Başbakanı olan Kurt Schuschnigg yaptığı açıklamada; Avusturya'nın en verimli tarım bölgelerinin Ruslar tarafından işgal edilmesinin ülke ekonomisini kötü yönde etkilediğini belirttikten sonra İngiliz ve Amerikalıların kendi yiyeceklerini beraberinde getirdiklerini ancak Ruslarla Fransızların memleketin sırtından geçindiklerini ifade etmiştir.¹³ Esasen Fransa da zor durumdadır. Yetkililer Fransa'nın tam bir asırdan beri bu derece kötü bir gıda krizine uğramadığını bildirmişlerdir.¹⁴

Macaristan, önce Almanlar daha sonra Ruslar tarafından işgal edilmiş bu nedenle halk yiyecek konusunda büyük sıkıntılar yaşamıştır. En büyük sorunlarından biri yüksek enflasyon olmuştur. Ayrıca ülkenin her tarafında birçok hastalık, özellikle verem çoğalmış ve hızla yayılmıştır. Bunu göz önüne alan hükümet acil tedbir olarak bütün Macar halkının vereme karşı aşılmasına karar vererek uygulamaya başlamıştır. Halk, hükümetçe tespit edilen gün ve saatte ikametgâhında bulunmaya ve aşılarmaya mecbur tutulmuş aksi yönde harekette bulunanlardan ilk defasında yüz forinti ceza alınması kararlaştırılmıştır.¹⁵ Macarlar da tıpkı Avusturyalılar gibi Sovyet işgal kuvvetlerini ağır ekonomik bir yük olarak görmüşlerdir. Zira Sovyet kuvvetleri, 1946 yılı mart ayından itibaren kendi ihtiyaçları olan yiyecek madenlerini memleketlerinden getirmekle beraber çoğunluğunu Macaristan'dan karşılamıştır.¹⁶

Bu sırada yetkililer, en büyük salgın tehdidinin ocak ayının sonunda (1946) İngiltere'de kaydedildiğini, influenza yüzünden ölenlerin sayısının haftada 9'dan 273'e çıktığını belirtmişlerdir. Ayrıca D.D.T. tozunun kullanılması, lekeli hummaya karşı mücadele için uygulanan yöntemleri değiştirdiğini, Almanya'da lekeli humma vakalarının haziran ayında haftada takriben 1.000 kadar olduğu, İngiliz ve Amerikan işgal bölgelerinde D.D.T. ile yapılan mücadele neticesinde Ağustos ayında hiçbir vakanın görülmediğini, Ruslar tarafından Doğu Avrupa bölgesinde alınan sıhhi tedbirlerin de lekeli humma salgınlarının önüne geçilmesine büyük ölçüde yardım ettiğini, harp esnasında en çok öldürücü hastalık olarak kuşpalazının görüldüğünü, Hollanda, Fransa ve Almanya hariç gitgide ortadan kalktığını, verem vakalarının İtalya, Yugoslavya ve Yunanistan'da daha çok olduğu gibi Almanya'da zührevi hastalıkların savaştan öncekine göre nispeten daha da arttığını belirtmişlerdir.¹⁷

¹¹ Cumhuriyet 23 Mart 1946, s. 1.

¹² Cumhuriyet 23 Mart 1946, s. 3.

¹³ Cumhuriyet 29 Nisan 1946, s. 1.

¹⁴ Akşam 12 Mart 1946, s. 1.

¹⁵ Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşiv, Kutu No: 44652, Gömlek No: 14613, Sıra No: 1 (19.10.1947).

¹⁶ Akşam 22 Mayıs 1946, s. 1.

¹⁷ Akşam 10 Şubat 1946, s. 1.

İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle işgale uğramış pek çok ülke, bu ve benzeri pek çok sorunla uğraşmak zorunda kalmıştır. En önde gelen sorun ise açlıktır. Bu sorun savaş devam ederken başlamış ve savaş sonrası daha da artmıştır. Problemin hızla büyümesi ülkelerin önlem almak amacıyla bazı girişimlerde bulunmasına neden olmuştur. Bu girişimlerden bir tanesi Başkan Roosevelt'in öncülüğünde savaş sırasında zarara uğrayan ülke halklarını beslemek ve ihtiyacı olan gıdayı karşılamak amacıyla savaş sonrası atılacak adımları planlamak üzere toplanan konferanstır. Bu Konferans Amerika'da Hot Springs'te 18 Mayıs-3 Haziran 1943 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Konferansı olarak bilinen İaşe Konferansıdır. Konferansa 44 ülke temsilcisi ve Danimarka'dan bir gözlemci katılmıştır.¹⁸ Konferansta, işgale uğramış ülkelerin işgalden kurtarılarak halkının açlık problemi yaşamasını önlemek amacıyla acil yardım yapılması, savaştan sonra bütün insanların özgürlüklerine kavuşması için herkese asgari ölçülerde gıda sağlanması amacıyla önlemler alınması ve savaş sonrası zirai üretimin artırılması için izlenecek yol haritasının belirlenmesi hedeflenmiştir.¹⁹

Savaş sırasında meydana gelen temel sorunların giderilmesi amacıyla 9 Kasım 1943 tarihinde Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) adı altında bir yapı oluşturulmuştur. Kuruluş, oldukça geniş bir faaliyet alanı belirlemiş ve bu doğrultuda pek çok ülkeye katkı sağlamıştır.²⁰ UNRRA'nın amacı, savaşta tahribata uğrayan ülkelerin ilk ihtiyaçlarını karşılayarak kalkınma girişimlerini kolaylaştırmaktır. UNRRA'nın ne dünyayı yeniden kuracak bir teşkilat ve ne de çorba dağıtan bir hayır derneği olmadığı vurgulanmıştır. UNRRA'nın rolünün bu iki çizgi arasında bir noktada olduğu belirtilmiştir.²¹

UNRRA, işgalden kurtarılmış ülkelerin sağlık ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu üzerine almış ve bu bölgelere ilaç stokları ile doktor ve teknisyenlerden oluşan yardım ekipleri göndermiştir. Bölge halkını açlıktan korumak için gıda maddeleri sevk etmiş, giyecekten ve barınacak yerden mahrum kimselere yardıma çalışmıştır. Sadece felakete uğramış milletlerin zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasıyla yetinmemiş, aynı zamanda bu milletlerin bir an önce üretici duruma geçmelerini sağlamak amacıyla tohum, çiftlik makineleri, kimyevi gübre, yakıt gibi önemli malzemeler dağıtmıştır. Bu şekilde halkın tükenmiş olan bazı gıda maddelerini bizzat üretmesini sağlayıcı tedbirler almıştır. Yardım işlerinde faydalı olabilecek sınai tesislerinin bir an önce işler hale getirilmesi için çaba sarf etmiştir. Elektrik, su, havagazı, kanalizasyon ve haberleşme tesislerinin tamiri gibi önemli medeni ihtiyaçların giderilmesi işleri de önemli hedefleri arasında yer almıştır. UNRRA bu gibi amaçlarla yapılacak ithalat teşebbüslerine dahi aracılık etmiş ve siparişlerin süratle ve ihtiyaç derecesine göre yerine getirilmesini kolaylaştırmıştır. Memleketlerinden çıkan insanların ana vatanlarına dönebilmeleri için de tertibat almıştır.²²

¹⁸ Mehtap Başarır, İkinci Dünya Savaşı Döneminde Gerçekleştirilen İaşe Konferansı'nın Türk Basınında Sunumu, History Studies, Volume 11 Issue 1, s. 54; D. Murray Lyon, "The Hot Springs Conference", Proceedings Of The Nutrition Society, Vol 2, September 1944, s. 163.

¹⁹ Başarır, s. 69.

²⁰ Bu teşkilat 1947'de faaliyetlerini durdurmuş, tamamlanmamış projelerini de Uluslararası Mülteci Örgütü'ne, Dünya Sağlık Örgütü'ne ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Acil Durum Fonu'na (şimdiki adıyla Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu) devretmiştir. <https://www.britannica.com/topic/United-Nations-Relief-and-Rehabilitation-Administration> (Erişim Tarihi: 12.10.2024).

²¹ Cumhuriyet 9 Şubat 1946, s. 2.

²² Aynı gazete, aynı yer.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar

Kurumun mali geliri üye ülkelerin ödedikleri aidatlarla sağlanmıştır. İşgale uğramamış üye ülkelerden her biri son bir yıl içinde milli gelirlerinin %1'ini UNRRA'ya iştirak hissesi olarak ödemeyi kabul etmişlerdir. İsteyen ülkenin bu miktardan daha fazla ödeyebileceği belirtilmiştir. ABD 1 milyar 350 milyon dolar, Büyük Britanya ise 80 milyon sterlin tutarında yıllık iştirak hissesi ödemeyi kabul etmiştir.²³

51 milletten 49'u UNRRA'ya katılma ve destek taahhüdünde bulunmuştur. Türk Hükümeti de UNRRA'ya girme kararının 15 Mart 1946'ya kadar verileceğini belirtmiş,²⁴ 10 Mayıs 1946'da da Birleşmiş Milletler Yardımı ve Kalkındırma İdaresine Katılınması ve Yardımda Bulunulması hakkında Kanun çıkarmıştır.²⁵ UNRRA'ya giriş konusu Türk gazetelerinin gündem maddesini oluşturmuş ve bu konuda olumlu/olumsuz yazılar yazılmıştır. Nadir Nadi, ülkelerin içinde bulunduğu yıkıntılardan bahsettikten sonra doğrudan doğruya savaşa maruz kalmamış bir tarım ülkesi olarak²⁶ *biz ne yapabiliriz?* sorusunu sormuş ve karşılığında da oldukça ilginç bir çözüm üretmiştir;

“Ordumuz yarı seferi kadrosunu hala muhafaza ediyor. Barış şartlarına resmen kavuşmadıkça başka türlü hareket etmesine de elbet imkân yoktur. Fakat ordumuzdaki erlerin %90'ı da çiftçidir. Birliklerimizin bulunduğu yerlerden büyük bir kısmı ekime elverişli geniş sahalarda çevrilidir. Acaba kurulacak olağanüstü bir teşkilatla bu aslan yürekli delikanlıları bir müddet ziraat işlerine kullanmak ve ıstırap çeken dünyaya kısa zamanda yardıma koşmak mümkün değil midir? Bir ordunun yaratıcı bir ödev yüklenerek ıstırap çeken insan kütlelerine bu şekilde yardıma koşması yeryüzünde ilk defa görülen bir hadise olacaktır. İnsanlık hesabına bunun sağlayabileceği olumlu sonuçlar sınırsızdır.”²⁷

Savaş sonrası yıkıma uğrayan bölgelerin ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgili bir diğer önemli gelişme ise Avrupa'nın işaesiyle ilgili 1946 yılı başlarında düzenlenen konferanstır. Konferans Westminster'de Church House binasında yapılmış ve 18 milletin temsilcileri katılmıştır.²⁸ Açlıkla mücadele için Amerikan Başkanı Truman, acele bir komitenin kurulmasını sağlamış ve başkanlığına da Eski Amerikan Başkanı Herbert Clark Hoover'i atanmıştır. Londra İşa Konferansında Hoover, 170 milyon nüfuslu 17 ülkede şehir ve sanayi bölgelerinin feci bir kıtlık içinde bulunduğunu ve gıdasızlıktan kaynaklanan hastalıklarla malul yirmi milyon çocuğun olduğunu belirtmiştir.²⁹ Hoover İşa Konferansında, gelecek dönemki hasadın, dünyanın işa meselelerini halledemeyeceğini, hava şartlarının müsait olması halinde durumun çok daha kolaylaşacağını, böylece vakit kazanılmış olacağını ve dünyanın kapılarında bekleyen aç kurtların uzaklaştırılabileceğini ifade etmiştir.³⁰

Truman, hububat tüketimini azaltmak için bazı önlemler alınmasıyla ilgili planlamalar üzerinde görüşüldüğünü belirtmiştir. Planlama şöyledir;

²³ Aynı gazete, aynı yer.

²⁴ Cumhuriyet 7 Mart 1946, s. 3.

²⁵ Resmî Gazete, 10 Mayıs 1946. Kanun nu. 4881, kabul tarihi 3 Mayıs 1946 <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d07/c023/tbmm07023048.pdf> (erişim tarihi 12.10.2024).

²⁶ Cumhuriyet 15 Şubat 1946, s. 1.

²⁷ Cumhuriyet 15 Şubat 1946, s. 3.

²⁸ Cumhuriyet 6 Nisan 1946, s. 1.

²⁹ Cumhuriyet 6 Nisan 1946, s. 1.

³⁰ Cumhuriyet 6 Nisan 1946, s. 3.

1. Un imalatçılarından her bir hububat ölçeğinden daha çok miktarda un çıkarmaları istenecektir.

2. Viski ve bira imalatçılarının hububat kullanmalarına izin verilmeyecektir.

3. Çiftçilerden hayvanlarını beslemek için daha az miktarda hububat kullanmaları istenecektir.³¹

İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin, Konferansta yaptığı konuşmada, açlık durumunun her geçen gün daha kötüye gittiğini, gelecek dönem yapılacak hasadın dahi problemleri ortadan kaldıramayacağını açıklamıştır. Bevin, konferansın yapılmasının en önemli hedefinin gelecek hasada kadar olan tehlikeli dönemde Avrupa devletlerinin ne gibi tedbirler alabileceklerini anlamak olduğunu belirttikten sonra, yapılacak yardımın büyük olmayacağını tahmin ettiklerini ve bu nedenle ihtiyaçların karşılanabilmesi için hangi tedbirlerin alınabileceğinin incelenmesi olduğunu söylemiştir. Ayrıca Avrupa ülkelerinin tarım üretimini artırmak için gerekli tedbirlerin alınması hususunun da göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmiştir.³² Çözüm önerileri arasında hayvanlara yedirilen yemden insanların nasıl faydalanabileceklerinin incelenmesi üzerinde de durulmuştur.³³ Bevin ve Birleşmiş Milletler ABD Büyükelçisi Edward R. Stettinius, siyasi konuları geride bırakıp açlık sorunuyla ilgili yapılacak mücadelelere öncelik verilmesi ve derhal harekete geçilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bevin, Genel Kurula bütün hükümetlerden sonraki aylar içinde hububat üretiminin artırılması amacıyla ciddi tedbirler alınması ve eldeki mevcutların bildirilmesi yönünde bir teklifte bulunmuştur.³⁴

Londra İaşe konferansında söz alan Türk temsilcisi Tarım Bakanı Şevket Raşit Hatiboğlu, Türkiye'nin önceki yıl buğday rekoltesinin oldukça düşük olduğunu belirttikten sonra³⁵ Avrupa krizinin çözülmesine yardım için Türkiye'nin küçük çaplı hububat ihraç edeceğini, ayrıca hayvan ihracatını da fazlaştıracığını, savaştan itibaren yasaklanmış olan yumurta ihracatına da yakında başlanacağını belirtmiştir. Hatipoğlu, *eğer Türkiye çok daha fazla tarım aletlerine sahip olsaydı çok daha fazla yardım yapacak bir durumda olurdu, demiştir.*³⁶

Truman, Nisan 1946'da radyoda yaptığı konuşmada, Asya ve Avrupa'da mevcut milyonlarca aç halka yardım için Birleşik Amerika'dan ayda birer milyon ton hububat ihracı için tedbirler aldığını belirtmiş ve daha az yenildiği takdirde fikren ve bedenen daha sağlam olacaklarını, haftada iki gün gıda kısıtlandığında milyonlarca aç insana yardım edilmiş olacağını belirtmiştir. Eski Başkan Hoover da Kahire radyosundan Amerikan halkına hitabetmiş ve Truman'ın demecini desteklemiştir. Hoover, nüfus başına günde 300 gramdan fazla ekmek sarf edilmemesini, İngiltere'nin elinde stok olarak bulunan 500.000 ton yiyeceği Avrupa'ya göndermesini istemiş, Avrupa ve Asya'nın açlığı önlemek için gelecek hasada kadar Avrupa kıtasına 300.000 ton hububat, 300 bin top yemeklik yağ ve 100 bin ton muhtelif yiyecek gönderilmesi gerektiğini söylemiştir. Hoover, Avrupa'da 11 yaşına kadar çocuklar arasında ölüm oranı binde elliye bulduğunu, çocukların fabrikalar ve köprülerden daha önemli olduğunu, Avrupa'nın geleceğinin iyi veya kötü olmasını çocukların belirleyeceğini ifade etmiştir.³⁷

³¹ Akşam, 8 Şubat 1946, s. 2.

³² Cumhuriyet 4 Nisan 1946, s. 1.

³³ Cumhuriyet 6 Nisan 1946, s. 1.

³⁴ Cumhuriyet 14 Şubat 1946, s. 1.

³⁵ Cumhuriyet 5 Nisan 1946, s. 1.

³⁶ Cumhuriyet 5 Nisan 1946, s. 3.

³⁷ Akşam 20 Nisan 1946, s. 1.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar

Hoover, Avrupa ülkelerine yaptığı ziyaretten edindiği tecrübeleri de şu şekilde dile getirmiştir;

“Seyahate çıkmadan evvel duyduğum endişeler azalmamış bilakis artmıştır. Bütün dünyada iştirilen sözler açlık ve kıtlık sözleridir.

Avrupa kıtasına gelip karaborsadan tedarik ettikleri yiyeceklerle beslenen seyyahların kanaati kadar akliselime aykırı bir şey olamaz. Bu seyyahların karaborsadan tedarik ettikleri yiyecekleri halkın yüzde doksan dokuzu satın alabilmekten acizdir. Avrupa memleketlerinin hepsinde bu nazik yiyecek durumuyla karşılaşmaktadır. Sovyet hududundan Manş'a kadar uzanan sahada 300 milyon nüfusu temsil eden 22 milletin her biri de durumun baskısı altındadır...

Sovyetler hududundan Manş denizine kadar bugün sadece az gıda alan değil fakat aynı zamanda verem, raşitizm, yoksulluk ve açlıktan gelen hastalıklarla malul 20 milyon çocuk vardır. Eğer Avrupa'nın istikbali olacaks bu çocuklar için bir şey yapmak lazımdır.”³⁸

İngiltere hükümeti, yayınladığı bir bildiride İngiltere'de ekmek ve un dağıtımını vesikaya bağlayarak bu sayede tasarruf edilecek ekmek ve buğdayı Avrupa'nın açlık çeken ülkelerine göndermeye hazır bulunduğunu açıklamıştır.³⁹

Amerika ve Avrupa dışından da yıkıma uğrayan ülke halklarına yardım gelmiştir. Avustralya hükümeti yükleme limanlarına trenlerle gitmeyecek bütün buğdayların ve unların senenin ilk altı ayı içinde hareket eden vapurlara hızla yükletilmesine karar vermiştir. Avustralyalılar Batı Avrupa'da mahsul alınıncaya kadar açlık çeken milletlere yardım etmeye karar vermiştir. İngiltere Başbakanı Clement Attlee ile Avustralya Başbakanı Joseph B. Chifley'i arasında yapılan telgraf görüşmelerinden sonra Ziraat Bakanı William Scully beyanatta bulunarak depo edilen buğdayın bile ihraç edileceğini ve gerekirse Avustralyalıların ambarlara yerleştirilmiş buğdayın bir kısmının dahi feda edeceklerini söylemiştir. Scully, köylülere gelecek mevsim için mümkün olduğu kadar çok buğday ekmelerini tavsiye etmiş ve verecekleri her kile ile insanlığa bir iyilik etmiş olacaklarına inanmalarını söylemiştir.⁴⁰

Avrupa olağanüstü ekonomi komitesi kısa süre sonra bu kıtada yaşayan 140 milyon insanın günde iki bin kaloriden aşağı gıda maddesiyle yetineceğini bildirmiştir. UNRRA'nın uzmanlarına göre bir insanın günde 2650 kaloriye ihtiyacı vardır. Fakat bu miktarı ancak dört milletin insanları elde edebilmektedir. Bu dört millet İngiltere, Danimarka, İsviçre ve İsveç'tir. Yaklaşık 100 milyon insan günde ortalama bin beş yüz ve belki de daha az miktarda kaloriyle yetinmek durumundadır. Bu rakam Alman ve Avusturyalıların dörtte üçünü, İtalyan ve Macarların hemen hemen yarısını teşkil etmektedir. Ayrıca 40 milyon insan da iki binden az fakat bin beş yüzden daha fazla kalorilik gıdaya sahip olabileceklerdir.⁴¹

Akşam gazetesinde yayınlanan habere göre yaşanan açlığın giderilmesine yönelik ilk adımı atan ülke İrlanda olmuştur. İrlanda hükümet Başkanı Éamon de Valera, 1946 yılı şubat ayı başında yaptığı bir konuşmada hükümetinin en az geçen sene kadar yardımda bulunacağını söylemiştir. İrlanda 1945 yılında yardım için 3 milyar İngiliz lirası ayrılmasına

³⁸ Cumhuriyet, 6 Nisan 1946, s. 3.

³⁹ Akşam, 8 Şubat 1946, s. 1.

⁴⁰ Aynı gazete.

⁴¹ Akşam, 8 Şubat 1946, s. 2.

karar vermiştir. Valera halkı buğday tüketimini azaltmaya, buğdayı aç Avrupa halkına bırakmaya davet etmiştir. İrlanda'da yetişen buğdayların %86'sının un haline getirilerek gerekli yerlere gönderileceğini söyleyen Valera çiftçileri daha fazla buğday yetiştirmeye davet etmiştir.⁴²

Açlığın önlenmesi konusunda yapılan faaliyetlere Mısır, Hindistan ve Yunanistan da katılmış ve bu ülkeler 30 bin ton buğday göndereceklerini açıklamışlardır.⁴³

Kanada, göndereceği buğday miktarını 160 bin ton arttıracığını, sevkiyatın mayıs ayından itibaren (1946) başlayacağını belirtmiştir. Arjantin, İtalya'ya buğday göndermeye başlamıştır.⁴⁴ Avrupa genelinde açlık durumu ve yapılan yardımlar konusundaki örnekler daha da arttırılabilir. Ancak çalışmanın konusu Macaristan özelinde yaşanan gıda problemi ve Türkiye'den yapılan yardımlar olması nedeniyle mümkün mertebe bu kısım kısa tutulmaya çalışılmıştır. Sonraki bölümlerde Macaristan'ın İkinci Dünya Savaşı'na neden ve nasıl girdiği ve savaş sonrası yaşadığı en temel problemler ele alınacaktır.

2. Macaristan'ın İkinci Dünya Savaşı'na Girişi

Birinci Dünya Savaşı sonrası yenilen devletler, coğrafi, siyasi, ekonomik ve demografik açıdan büyük değişimlere uğramışlardır. Bu ülkelerden biri de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'dur. İmparator I. Károly 11 Kasım 1918 tarihinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yanı sıra Macaristan Krallığı üzerindeki haklarından feragat ettiğini açıklamıştır.⁴⁵ Düalizm döneminin sona ermesiyle birlikte Kont Károlyi Macaristan'da Cumhuriyet ilan etmiş (16 Kasım 1918) ve Ocak 1919 tarihinde de Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ancak kendisinden beklendiği gibi savaşın etkisini silememiş ve istikrarı sağlayamamıştır. Daha sonra Béla Kun liderliğinde oluşturulan koalisyon hükümetiyle birlikte Macar Sovyet Cumhuriyeti kurulmuştur.⁴⁶ Bu durum karşısında Amiral Miklós Horthy hazırladığı milli Macar ordusuyla Béla Kun üzerine yürümüş ve 16 Kasım 1919'da Budapeşte'ye girerek komünizm rejimini tasfiye etmiştir. Daha sonra Macaristan'da tekrar krallık rejimi ilan edilmiş ve Amiral Horthy 1 Mart 1920 tarihinde Naip unvanı almıştır. Böylece kraldan daha geniş yetkili bir konuma gelmiş⁴⁷, bu tarihten İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Macaristan'da meşruti monarşi yönetimi hüküm sürmeye başlamıştır.

Amiral Horthy iktidara geldikten kısa bir süre sonra Macaristan Trianon Antlaşması'nı (4 Haziran 1920) imzalamıştır. Antlaşma hükümleri oldukça ağırdır ve buna göre Macaristan, topraklarının 2/3'sini ve nüfusunun da %60'ını kaybetmiştir.⁴⁸ Bu nedenle Macaristan, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bir taraftan ülkede istikrarı sağlamaya çalışırken diğer taraftan da Trianon ile Avusturya, Yugoslavya, Romanya ve Çekoslovakya'ya vermek zorunda kaldığı ve eski Macar Krallığı'na ait olduğu iddiasında bulunduğu toprakları geri istemektedir.⁴⁹ Bu süreçte Macaristan'da kurulan hükümetler, farklı görüşte olsalar da genel olarak kaybedilen toprakların kazanılması yönünde bir politika sergilemişlerdir. Bekledikleri fırsat 1938 yılında gelmiş ancak bu fırsat aynı zamanda Macaristan'ı felakete sürükleyen bir başlangıç olmuştur.

⁴² Akşam 10 Şubat 1946, s. 1.

⁴³ Akşam 21 Nisan 1946, s. 1.

⁴⁴ Aynı gazete, aynı yer.

⁴⁵ Gökhan Dilbaş, "Macar Tarihinde Bir Kırılma Noktası: Trianon Barış Antlaşması (4 Haziran 1920)", Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 17, Ocak 2019, s. 82.

⁴⁶ Emre Saral, *Türkiye – Macaristan İlişkileri (1920-1945)*, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2016, s. 83, 84.

⁴⁷ Géza Dávid, "Macaristan". *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s. 291.

⁴⁸ Dilbaş, s. 89.

⁴⁹ Behiç Erkin, *Hâtırat (1876-1958)*, Haz. Ali Birinci, TTK Yayınları, Ankara, 2023, s. 315.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar

2 Kasım 1938 tarihinde Almanya ve İtalya'nın aracılığıyla Macaristan ve Çekoslovakya arasında bir anlaşma yapılmış ve anlaşma sonucu Slovakya'nın güneyinde yer alan 12.000 km² bir alan Macaristan'a verilmiştir. Anlaşma, Macarlar için kaybedilen toprakların bir kısmının kazanımı anlamına gelmiş ve büyük bir sevinçle karşılanmıştır.⁵⁰ Bu sırada iktidarda olan Imrédy hükümeti, Alman desteğinin kendileri için önemli bir kazanç olduğu düşüncesiyle Alman yanlısı kişileri önemli görevlere atamıştır. Ancak bu durum ılımlı aristokratların tepkisine yol açmış, mevcut hükümet düşürülerek iktidara Pál Teleki getirilmiştir. Teleki önceki iktidarın aksine İngiltere ile ilişkileri iyi yönde geliştirmek istemiştir. Bu nedenle 1 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'ya girdikten⁵¹ sonra kuvvetlerini Macaristan topraklarından geçirmek istemesine tepki göstermiş ve buna izin vermemiştir. Almanya, bu duruma tepki göstererek daha önce Macaristan ile imzalamış olduğu bütün anlaşmaları yırtma tehdidinde bulunmuştur. Romanya'ya taarruz hazırlığında olan Macaristan, Almanya'nın bu tehdidinden oldukça rahatsız olmuştur. Almanya, Macaristan'ın Romanya ile aralarındaki problemlerin çözülmesini istemektedir. Problemin çözülmemesi üzerine 30 Ağustos 1940'ta Erdel'i ikiye bölmüş, 43.000 km²'lik kuzey kısmı Macarlara, diğer kısmını ise Romanya'ya vermiştir.⁵² Bu durum her iki tarafı da rahatsız etmiştir. Daha sonra Macaristan, 20 Kasım 1940 tarihinde Mihver Bloğuna girmiştir.⁵³ Teleki, Hitler'in Yugoslavya'ya saldıracağı düşüncesiyle Aralık 1940 tarihinde bu ülke ile dostluk ve saldırmazlık antlaşması imzalamıştır. Hitler, Yugoslavya'ya saldıracağı zaman Teleki Alman ordularının kendi topraklarından geçmesini istememiştir. Ancak Amiral Horthy'yi ikna edememiş ve 3 Nisan 1941'de intihar etmiştir.⁵⁴

Yeni hükümetin başına geçen kişi László Bárdossy'dir. Bárdossy Almanların isteğini kabul etmiş karşılığında ise Almanlar Voyvodina'yı vererek Macaristan'ı tamamen kendisine bağlamıştır.⁵⁵ Macaristan, 26 Haziran 1941 tarihinde resmen Mihver Devletlerinin yanında savaşa dahil olmuştur. 19 Mart 1944'te Almanlar Macaristan'ı işgal ederek⁵⁶ bölgeyi kontrolleri altına almıştır. Sonraki aylarda bu defa Sovyet birlikleri Macar sınırına dayanmıştır. Amiral Horthy, Moskova'ya bir temsilci göndererek mütareke yapılmasını istemiştir. Moskova'nın Macaristan'ın önerisini kabul etmesi üzerine Macaristan da 15 Ekim 1944'te savaştan çekildiğini açıklamıştır.⁵⁷ Daha sonra Macarlar, Almanlar ve Ruslar Balaton Gölü civarında tank muharebeleri yapmış ve Budapeşte altı hafta gibi bir süre kuşatma altında kalmıştır. Almanlar çekilmek zorunda kalmış ancak bu sırada Buda ve Peşte'yi birbirine bağlayan bütün köprüleri havaya uçururken aynı zamanda fabrikaları da tahrip edip kullanılamaz bir duruma gelmesine neden olmuşlardır. Ayrıca taşıyabildikleri ve faydalanabilecekleri malzemelerin hepsini Almanya'ya taşımışlardır.⁵⁸ Diğer taraftan Amerikan ve İngiliz kuvvetleri de endüstri bölgelerini tahrip etmiştir. Macaristan'ın ağır kayıplara uğramasına neden olan bu saldırılar yaklaşık altı ay devam etmiş ve nihayet 4 Nisan 1945 tarihinde sona ermiştir.⁵⁹

⁵⁰ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, 11. bs. İstanbul, Alkım Yayınevi. s. 256; Oral Sander, Siyasi Tarih 1918-1994 C. 2, s. 60.

⁵¹ Armaoğlu, s. 273.

⁵² Saral, s. 97, 98.

⁵³ Melek Çolak, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye (1939- 1945)", Karadeniz Araştırmaları, Güz 2010, Sayı 27, s. 81; Armaoğlu, s. 337.

⁵⁴ Saral, s. 97, 98.

⁵⁵ Saral, s. 99.

⁵⁶ 10 Şubat 1947 tarihinde imzalanan Paris Antlaşması ile Macar sınırları, 1937 sınırları doğrultusunda yeniden belirlenmiştir. (<https://budapestebe.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote /121439>).

⁵⁷ Saral, s. 101.

⁵⁸ 10 Şubat 1947 tarihinde imzalanan Paris Antlaşması ile Macar sınırları, 1937 sınırları doğrultusunda yeniden belirlenmiştir. (<https://budapeste-be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote /121439>).

⁵⁹ Saral, s. 102.

3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Açlık Sorunu

Macaristan, savaş sonrası Trianon Antlaşması'na aykırı olarak genişlettiği toprakları iade etmenin verdiği travmatik durumun yanı sıra işgale uğrayan bir ülke olarak savaşın ağırlığı altında adeta ezilmiştir. Açlık, yoksulluk, hastalık ve bunların da ötesinde hiperenflasyonla karşı karşıya kalmıştır. Bölgedeki pengö⁶⁰ sahipleri mal satın almak için pazarlara akın etmiş ve bu da enflasyonu artırmıştır. Macaristan, 1920'lerin başında yaşadığı hiperenflasyonu bu defa İkinci Dünya Savaşı'ndan sonrası ikinci defa yaşamıştır.⁶¹

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra zarar gören diğer ülkelerin aksine büyük miktarlarda dış yardım alamamıştır. 1945 yılı başlarında Rusya gıda maddeleri göndermiş, aynı yılın yaz aylarında Macar hükümetiyle ikili ticaret anlaşması imzalamıştır. Ancak bu durum Amerika ve İngiltere'nin tepkisine neden olmuştur. Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon idaresinden gönderilen gıda yardımları ise ancak 1946 yılı ortalarına doğru gelmiştir.⁶²

Macaristan İaşe Bakanı 1946 yılının ilk ayında, Budapeşte'nin ancak on günlük yiyeceği bulunduğunu, başkentinde 3.000 kişinin iaşe kartlarından mahrum kalacağını açıklamıştır.⁶³ Gıda maddeleri eksikliğinin günden güne artması üzerine grevler genişleyerek devam etmiş, ağır endüstrinin büyük bir kısmı faaliyetine son vermeye mecbur kalmıştır.⁶⁴ Bu sırada Macaristan'daki enflasyon olağanüstü bir seviyeye ulaşmıştır. Budapeşte'nin mağaza ve pazarlarında Avrupa'nın diğer başkentlerinde bulunması mümkün olmayan yiyecek maddeleri bulunmasına rağmen fiyatların sürekli yükselmesi, bu mallara ulaşmayı imkânsız hale gelmiştir. Bu dönemde bir dolar 2 milyon 300 binden 4 milyon pengöye fırlamış, bir gazete 5.000'den 20.000 pengöye çıkmıştır.⁶⁵

Peşte Belediye Başkanı Joseph Koevago, Cenevre'deki Macaristan Yardım Komitesine gönderdiği bir mektupta Macar başkentindeki durumun ciddiyetini şu şekilde dile getirmiştir;

“Harp ve uzun süren muhasara, başkentimizde müthiş tahribat yapmış ve ahalisini tasavvuru imkânsız bir yoksulluğa sevk etmiştir. Çok şiddetli olan kış mevsimi gıda yetersizliğinden dolayı esasen son derece zayıf düşmüş olan çocuklarımız, harabe halinde ve ısıtılması imkânsız meskenler içerisinde kalmıştır. Muhasaradan sonra bebeklerin %50'si ölmüştür. Kış mevsiminin çetin ayları çocuk ölümünün azalması uğrunda sarf edilen emeklerin boşa gitmesine sebep olmuştur. Bugün dahi bebeklerin %40'ı ölmektedir ki ölü doğan ve miktarı çok daha fazla olanlar bu orana dahil değildir. Anaların az gıda almaları yüzünden yaşayan bebeklerin bünye gelişimi tamamen yetersiz bir şekilde olmaktadır.

Peşte'de takriben 2500 hamile kadın, 500 doğurmak üzere bulunan kadın, 11.000 bebek ve 47.000 küçük çocuk, yaşayabilmek ve gelişebilmek için

⁶⁰ Macaristan'ın 1927 - 1946 yılları arasında kullandığı para birimidir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan hiperenflasyon nedeniyle değer kaybetmiş ve 1946'da yenilenen forint ile değiştirilmiştir.

⁶¹ Liping He, Hyperinflation: A World History-Hungary 1946, s. 107. https://www.researchgate.net/publication/322675602_Hyperinflation_A_World_History-Hungary_1946 (erişim tarihi 07.09.2024).

⁶² Liping He, s. 109; UNNRA'nın Macaristan'a gönderdiği konserve balık ve malzeme ile yüklü ilk gemilerin Triesta'ya geldikleri haber verilmiştir. Mallar trenle Budapeşte'ye gönderilecektir. Macaristan'a tahsis edilen tıbbi maddeler Hamburg'dan uçakla gelmiştir. Cumhuriyet 12 Nisan 1946, s. 3.

⁶³ Ayın Tarihi, s. 157. 2 Ocak 1946.

⁶⁴ Ayın Tarihi, s. 157. 7 Ocak 1946.

⁶⁵ Ayın Tarihi, s. 199. 14 Mart 1946.

belediyeden en basit mahiyetteki yardımları beklemektedir. Harabe halini alan şehrimiz bütün bu ihtiyaçları kendi vasıtalarıyla karşılamaktan tamamiyle aciz bir vaziyettedir. Bu itibarla analarımızı, çocuklarımızı müthiş bir akıbetten korumak maksadıyla gereken yardımı elde etmek için yabancılara başvurmak zorundayız. Şekere, süte, yağlı maddelere, meyvelere, yumurtalara çikolataya, kakaoya, ilaçlara v.s ile doğum evlerini yeniden teçhiz için mensucata ve kundak bezlerine ihtiyacımız vardır. Bize mümkün olan bütün yardımı en kısa zamanda yapmanız için size yalvarıyoruz...”⁶⁶

Tanin gazetesinin Macar gazetelerinden edindiği bilgiler doğrultusunda yayınladığı habere göre, savaş sonrası Peşte ahalisinin sayısı 1.200.000'den 850.000'e indirmiştir. 1945 senesinin son altı ayı içinde 12.500 ölüm vakasına karşılık 6.000 doğum olmuştur. 1946 Ocak ayında Peşte'de yalnız 3 ila 6 yaşındaki çocuklara tereyağı verilmiş olup aylık tayını 50 gramdır. Başkentte et, yumurta ve süt ürünleri bulunmaz olmuştur.⁶⁷

Macaristan'daki yiyecek durumu hakkında Çocuklara Yardım Beynelmilel Birliğinin raporuna göre; normal zamanlarda Macaristan'da senelik buğday tayını adam başına 200 kiloyken 1946 senesinde bu tayın miktarı esas itibariyle 49 kilo olacaktır. Fakat köylüler kendi işletmelerinin ihtiyaçları için bir miktar buğday alıkoymak zorunda olduğu için buğday tayınındaki miktar biraz daha azalacaktır. 1946 yılı başlarında durum o kadar kötüleşmiştir ki un karaborsada bile bulunmaz olmuştur. Uzun süre günlük 150'şer gramlık ekmek tayınına halka dağıtmak mümkün olamamıştır. 1946 yılı için et tayını adam başına 46 gram olarak tespit edilmiştir. Şeker hiç yoktur. Peşte'de yalnız çocuklara o da ayda 100 gram hesabıyla verilmektedir. Raporda ayrıca başka bir konuya daha dikkat çekilmiştir. Peşte Belediyesi, başka çocuklara da süt emzirebilecek durumda olan annelere gıda piri vermeyi vadetmişse de bütün Peşte şehrinde yalnız 21 annenin kendilerinde böyle bir süt fazlalığını taahhüt ettiği belirtilmiştir. Savaştan önce hastanelerde mevcut 42.407 yataktan ancak 20.915'i sağlam kalmıştır. Birçok hastanede cerrahi ameliyatlar, sterilizasyon cihazlarının yokluğu yüzünden tamamiyle durmuş vaziyettedir.⁶⁸ Tüm bu yaşananlar nedeniyle Macaristan yardım bekleyen ülkelerin başında gelmiştir.

4. Macaristan'a Yardım Kampanyası Nasıl Başladı?

İkinci Dünya Savaşı'na fiili olarak katılmayan ancak 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan eden Türkiye ile 26 Haziran 1941 tarihinde Mihver Devletleri yanında savaşa giren Macaristan arasındaki ilişkiler, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir nebze olsun gerilese de daha sonra kaldığı yerden devam etmiştir. Macaristan'da yapılan seçimler sonrası kurulan koalisyon hükümeti Başbakanı Zoltán Tildy'nin hükümet programında Türkiye ile ilişkilere yer vermesi ve iki ülke ilişkilerinin yeniden başlaması yönündeki söylemleri ilişkiler açısından önemli bir adım olmuştur. Türkiye de buna karşılık 1946 yılında Macaristan'a bir heyet göndererek Budapeşte elçiliğinin açılması yönünde bir girişimde bulunmuştur.⁶⁹

İki ülke ilişkilerindeki en önemli adım Türkiye'nin 1946 yılında Macaristan'a yiyecek ve çeşitli ihtiyaç maddelerini göndermesi olmuştur. Girişimin öncüsü 1928-1939 yılları

⁶⁶ Tanin, 12 Nisan 1946, s. 2.

⁶⁷ Aynı gazete, aynı yer.

⁶⁸ Tanin, 12 Nisan 1946, s. 2.

⁶⁹ Fatma Çalılık, Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Macaristan İlişkileri, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2015, s. 38.

arasında 11 yıl Peşte Elçiliği ve 1946 yılında Çankırı Milletvekilliği görevinde bulunan Behiç Erkin'dir.⁷⁰ Behiç Bey, Peşte'de görev yaptığı sırada Macarları daha yakından tanıma fırsatı bulmuş ve onlarla gönül bağı kurmuştur. Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'de bulunan Macarların soydaşlarına yardım için kendisine yaptıkları müracaatı cevapsız bırakmamıştır. Behiç Bey, Macarların yardım talepleriyle ilgili hızla harekete geçerek ilgili makamlarla görüşmüş, nereden ve nasıl başlaması konusunda bilgi almıştır.

Öncelikle 6 Ocak 1946'da TBMM Başkanı M.A. Renda'ya, Macaristan'ın içinde bulunduğu yiyecek sıkıntılarının giderilmesi için on bin İsviçre Frangının transferini isteyen bir mektup yazmıştır. TBMM Başkanı, dört gün sonra verdiği cevapta böyle bir teşebbüsü kabul edemeyeceklerini ancak Macarlara yiyecek paketi gönderilmesi istenirse bunun için Kızılay nezdinde teşebbüste bulunmaktan memnurluk duyacaklarını bildirmiştir.⁷¹ Bunun üzerine Behiç Bey, Kızılay Genel Müdürlüğüne yazdığı bir yazıda, Türkiye'de oturan 400-500 kadar Macar'ın Macaristan'daki yurttaşlarına yardımda bulunmak istedikleri, bu hayırlı iş için kendisinin teşebbüs etmesini rica ettiklerini, Macarların toplayacakları para ile Macaristan'a yiyecek maddeleri içeren paketlerin sevkı için bir şefkat yurdu olan Kızılay'ın yardım etmesine imkan olup olmadığı ve imkan varsa nasıl hareket etmek gerektiğinin bildirilmesini rica etmiştir.⁷²

Daha sonra Maliye Bakanlığına bir yazı göndererek, Türkiye'de oturan Macarların Macaristan'daki soydaşlarına göndermek istedikleri yardımın Türkiye'den Macaristan'a ulaştırma vasıtalarının olmaması nedeniyle bu yardımı İsviçre'den yapmanın tek çare olduğunu, İsviçre hükümetinin Zürih'te oluşturulan bir Macar heyeti tarafından Macaristan'a kamyonlarla paket sevkine müsaade ettiklerini belirttikten sonra, 10.000 İsviçre Frangı karşılığı Türk lirası vermeyi üstlendiğini, bu paranın Merkez Bankasına teslimi karşılığı 10.000 İsviçre Frangının İsviçre'ye transferini dilediklerini, kural olarak memleketten çıkacak döviz karşılığı memlekete mal girmesi gerekmekte ise de transferi istenen paranın azlığıyla beraber Macarların bu kara günlerinde kıymet biçilmez bu yardım için Türk hükümetinin olağanüstü destekte bulunacağına güvendiklerini, Türkiye'de yardımda bulunacak Macarların verecekleri paraları kontrol etmenin mümkün olacağı gibi Zürih Konsolosunun orada bu paranın amaca uygun sarf edildiğini tespit etmesinin de mümkün olduğunu belirttiklerini yazmıştır. Bu konudaki isteklerinin incelenerek kararın kendisine bildirilmesini talep etmiştir.⁷³

Behiç Bey, İstanbul Milletvekili ve Kızılay Derneği Genel Merkezi Başkanı Rana Tarhan'a Türkiye'deki Macarların, Macaristan'daki soydaşlarına yardım konusundaki taleplerini anlattıktan sonra, bu konuda Cumhurbaşkanından özel izin alındığını belirttikten sonra işe nasıl başlamak gerektiği konusunda bazı kişilerle ve özellikle Mithat Nemli⁷⁴ ile görüştüklerini ifade etmiştir. Toplantıda, yardım toplamak için kanuni yollardan izin almanın ve uygulamaya geçmenin uzun süre alacağı bu nedenle Kızılay Derneğinin yardımını istemenin en kestirme ve güvenilir bir yol olacağı sonucuna varmışlardır.⁷⁵

⁷⁰ Behiç Erkin, Hatırat 1876-1958. Haz. Ali Birinci. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2023, s. 319.

⁷¹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-86, 10 Ocak 1946.

⁷² TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-25, tarihi yok.

⁷³ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-26, 14 Ocak 1946.

⁷⁴ Ticaret Odası Başkanı, Akşam, 3 Nisan 1931.

⁷⁵ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-22. Cumhuriyet Gazetesinde de benzer bir haber yer almıştır. Haberde, Vali ve Parti Başkanın (CHP) Behiç Bey'in evinde bir toplantı yaptığı, toplantıda Macar milletine Kızılay tarafından yapılacak yardımlar görüşülerek bu konuda bazı kararlar alındığı belirtilmiştir. Cumhuriyet, 20 Şubat 1946, s. 1.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar

Daha sonra Ankara'da ve diğer büyük şehirlerde basın aracılığıyla yardımda bulunulması ve eğer izin verilirse Kızılay'ın 10.000 lira tahsis ettiğini ilave edeceklerini, Rana Tarhan ve Kızılay Derneğinden istediklerinin bu hayırlı iş için yardımda bulunacakların verecekleri parayı belirli bir zaman örneğin bir ay içinde Kızılay Derneği merkez ve şubelerinin Macarlara Yardım kaydıyla kabul etmelerine müsaade edilmesini istemişlerdir. Bu süre içinde toplanacak para ile Kızılay Derneği kontrolü altında alınacak yiyecek maddelerinin dışarı çıkarılması için gereken iznin Tekel Bakanlıından alınması ve sevki için de Ankara'daki Kızılhaç ile anlaşmanın kendilerine ait olacağı duyurulmuştur.⁷⁶ Kızılay Derneğine herkesin büyük bir güveni olduğu için bağışların artacağı ve bu işin dürüst ellerde cereyan edeceğinden kimsenin şüphesi olmayacağı belirtilmiştir.⁷⁷

4 Şubat 1946 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtipliği tarafından Behiç Bey'e gönderilen yazıda, Macarlara yardım konusunda yapılacak girişimler de sakınca görmediklerini, kısa süre önce Ankara Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesinde çalışan bir Macar profesörün de aynı amaçla Cumhurbaşkanına müracaat ettiğini ve Cumhurbaşkanının bu konuyla Kızılay'ın ilgilenmesi konusunda emir verdiğini, bu hayırlı ve insani teşebbüste başarılar diledikleri bildirilmiştir.⁷⁸

Macarlara yardım talebi için pek çok kurum ve şahsa mektup gönderilmiştir. Bu kurum ve kişiler şöyledir;

Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi, Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi, Ankara Palas Oteli, Bozkurt Un Fabrikası, Elektrik ve Havagazı Şirketi, Emlak Bank Yapı Ltd. Şirketi, Halk Bankası T.A.Ş., Haşet Kitap Evi, İstanbul Palas Oteli, Karpiç Lokantası, Kavaklı Dere Şarap Fabrikası, Malatya Bez ve İpek Fabrikası, Memurlar Kooperatifi Şirketi, Nuri Oglakçı, Orman Çiftliği Merkez Mağazası, Osmanlı Bankası Ankara Şubesi, Park Palas Oteli, Reşit Katipoğlu (Otomobil Kamyon Radyo Makine), Satvet Lütfi Tozan, Singer Dikiş Makinesi Mümessilliği, Şehir Çiçek Mağazası (Sapuncakıs), Ticaret Türk Anonim Şirketi (TİTAŞ), Türk Ticaret Bank A. Ş., Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi, Umum Mağazalar T.A.Ş., Türkiye Sömür Satış ve Tevzi Müessesesi, Umum Mağazalar T.A.Ş., Umum Mağazalar T.A.Ş., Uniyon Sigorta Acenteliği, Yeni Şehir Palas Oteli, Yontov Uğurluoğlu (İnşaat malzemesi ve Boyalar), Yeni Tuna Nakliyat Ticaret Kolektif Şirketi, Aciman Jak Müteahhit Mühendis, Ahmet Atman Müteahhit Mühendis, Ahmet Balcıgil Müteahhit Mühendis, Ahmet Güneş Müteahhit Mühendis⁷⁹

Behiç Bey, gazetelerden özellikle kampanyanın duyurması konusunda yardım istemiştir. Nadir Nadi'ye yazdığı mektup bu konudaki ısrarını göstermesi açısından oldukça ilginçtir.

*"Zatîâlinizle müşerref olduğumuzu hatırlayamıyorum. Ancak merhum babanızla çok dost idim. Bu baba dostluğuna dayanarak sizden bir ricada bulunacağım. Aç Macaristan'a yardım için teşebbüste bulunduğumu bundan evvel muhterem gazetenize yazmıştım. Bu hususta faaliyete geçtim. Ve bir suretini lef ettiğim mektupları büyük şehirlerimizdeki ticarethane ve müesseselere gönderdim. Muhterem gazetenizle vatandaşlarımız teşvik mahiyetinde birkaç satır yazarsanız pek minnettar olacağımı en derin saygılarımla dilerim."*⁸⁰

⁷⁶ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-22, 29 Ocak 1946.

⁷⁷ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-23, 29 Ocak 1946.

⁷⁸ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-1. 4 Şubat 1946.

⁷⁹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-9.

⁸⁰ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-95.

Behiç Bey, Kızılay İstanbul Temsilciliğine gönderdiği bir yazıda yardımda bulunacak kişilere yaptıkları yardım karşılığı makbuz verilmesini istemiştir.⁸¹

Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkez Başkanı Rana Tarhan Behiç Bey'e gönderdiği yazıda, Macaristan'a yardım için hayırseverlerin bağışlayacakları paraların Kızılay'a yatırılması ve genel merkezde toplanacak paralarla hükümetin izin vereceği cins ve miktarda Dernekçe yiyecek satın alınıp Kızılhaç vasıtasıyla Macaristan'a yollanmasının uygun görüldüğünü bildirmiştir. Ayrıca yardımların büyük şehirlerdeki Kızılay merkezlerine yazının ekinde bulunan sirkülerin gönderildiği, daha önce aynı iş için Kızılay'ın tahsis ettiği 10.000 liranın 20.000 liraya çıkarıldığı ve bu para karşılığında Toprak Mahsulleri Ofisinden 60 ton buğday temin edilerek Gümrük ve Tekel Bakanlığından çıkış izni alındığı, araç temin edilir edilmez yola çıkarılacağı bilgisini vermiştir.⁸²

Bu sırada gazetelerde Macarlara yardım konusunda yazılar yayınlanmaya devam etmiştir. Refik Halit Karay *Yardım Bir zarurettir* başlıklı bir köşe yazısı kaleme alarak yardım yapmak istemeyenlere tepkisini dile getirmiştir. Karay yazısında;

“Bir takım kısa akıllılar başkalarını doyurmak bize mi kaldı? Kelden köseye yardım mı olur? Biz kendimize bakalım harice bol keseden ihsanda bulunacağımıza gösteriş yapacağımıza, nefsimizi düşünelim diyorlar. Bu hodbince bir fikir olduğu kadar şiddetle de yanlıştır. Hesapsız ve zararlıdır. Önce biz harbe girmemiş bir devlet olarak pahalılık hariç her bakımdan hele nüfusumuzun ihtiyacından çok fazla tutan yalnız 25 milyon kental buğdayımız ve sair zahiremiz bakımından iyi bir durumdayız. Yardımdan el yummamızı mazur gösterecek maddi sebep yoktur. Sonra milli bir duygumuz geleneğimiz, şöhretimiz vardır: Cömert, hayırsever, faziletli mert olarak tanınmışız. Tarihin kazandırdığı bu yüksek şöhrete –velev ki fedakârlığı bile icap ettirse-söz getiremeyiz milletlerin daha kötü şartlar içinde iken koştuğu insanca vazifeden kaçmaya insanlık manzumesi dışında kalmaya rıza gösteremeyiz.

*Biz harbde güttüğümüz barış politikası ile kendimizden ve her milletten en azı iki üç milyon cinstaşımızı ölümden esirgedik. İnsanlığı koruma gayesine giden fazilet yolunu sulhta mı şaşırıp sapıtacağız?”*⁸³

Hürses gazetesinde de benzer bir yazı yayınlanmıştır. Yazıda, Türklere karşı bir asırdan beri daima dostluk göstermiş olan Macarlara karşı Türklerin de Macarların bugünkü zor durumlarını hafifletmek üzere yardım elini uzanacağını memnuniyetle öğrenildiğini, yardımların kurum olarak Kızılay, şahsiyet olarak da Macaristan'da uzun yıllar Cumhuriyet hükümetini temsil etmiş olan Çankırı Milletvekili Behiç Erkin'in idare ettiği belirtilmiştir. Behiç Bey'in Budapeşte'deki elçiliği sırasında⁸⁴ *Türk milletinin yalnız şeref ve itibarını değil Macar ovalarında karış karış güzel Budin tepelerinde de kayaların üzerine işlenmiş olarak mevcut olan hatıraların da ciddiyeti, vakarı ve olgunluğu ile öylesine temsil ettiği, eğer tabir caizse Macaristan'a bir kere daha fakat bu sefer gönül kapısından girerek fethettiği*

⁸¹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-103, 26 Şubat 1946.

⁸² TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-29, 12 Şubat 1946.

⁸³ Akşam, 2 Mart 1946.

⁸⁴ Behiç Erkin'in Budapeşte elçiliği dönemi için bkz. Alev Duran, Cumhuriyet Dönemi Türk-Macar İlişkilerinden Bir Kesit: Behiç Erkin'in Budapeşte Elçiliği (1928-1939), Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 5, Sayı 46, Mayıs 2017, ss. 560-572. Ayrıca bkz. Mustafa Toker, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşiv Fotoğraflarıyla Behiç Erkin, Ankara, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 2024.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar

yazılmıştır. Ayrıca Macarların Türklere karşı olan sevgilerini de tam zamanında tazelemiş olacağı, dostluğun kara gün için olduğu belirtilmiştir.⁸⁵

Tüm bu girişimler sonucu yardımlar yapılmaya başlamış ve Behiç Bey bu defa verilen sürenin uzatılması için Kızılay Derneğine müracaatta bulunmuştur.⁸⁶ Bu girişim de sonuç vermiş ve Behiç Bey, Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkez Başkanına yazdığı bir yazıda Macaristan'a yardım için tespit edilen 20 Mart'tan 15 Nisan'a uzatılmasına izin verilmesi nedeniyle teşekkürlerini iletmıştır.⁸⁷

Toplanan paralarla Macaristan'a gönderilmesi düşünülen malzemeler şu şekilde belirlenmiştir;

4000 kilo domuz yağı, 1000 kilo şeker, 2000 kilo kuru üzüm, 1000 kilo sabun, 1000 kilo süt tozu, 4000 metre çocuk bezi, ...fasulye, fındık, ...kavurma, ...Kars Kaşarı, ...tuzlu balık.⁸⁸

Behiç Bey, Falih Rifki Atay'a bir yazı yazarak vatandaşlardan Macarlara yardım etmeyi arzu edenlerin çok olduğunu ancak bunların teberrularını nasıl ve nereye vereceklerini anlayamadıklarını bu nedenle hazırlamış olduğu bir açıklamayı Ulus ve diğer Ankara gazetelerinde yayımlanması konusunda yardım istemiştir.⁸⁹

Ulus gazetesinde çıkan yazıda, savaş felaketine uğrayan Avrupa ülkelerinin bugün geçirmekte oldukları feci ıstırap döneminde Macaristan'ın insan gücünü tüketen büyük bir açlık tehdidi altında olduğu belirtildikten sonra *bu tehdidin şu sıralarda beşer tahammülümüzü aşan bir seviyeyi bulduğunu her gün gelen haberlerden bütün çıplaklığı ile öğreniyoruz* denilmiştir. Daha sonra eski Budapeşte Elçisi Behiç Erkin'in Macaristan'a yardım hareketinin başına geçtiği ve Türkiye'deki Macarlarla bazı hayırsever vatandaşların da teşviki ve desteğiyle Macar halkına yiyecek sağlamak için girişimde bulunduğu anlatılmıştır. Yapılacak her çeşit yiyecek yardımının Kızılay aracılığıyla Macaristan'a gönderileceği ve Kızılhaç aracılığıyla da Macar halkına dağıtılacağı belirtilmiştir. Yazıda Macaristan ile olan tarihi dostluktan ve vaktiyle bütün civar memleketleri besleyen Macaristan'ın bugün çektiği trajik açlık karşısında Türk vatandaşlarının ilgisiz kalmayacakları ifade edilmiştir.⁹⁰

Tanin gazetesinde yayınlanan haberde de Macaristan'ın mevcut yiyecek durumu hakkında Cenevre'deki Uluslararası Kızılhaç merkezinden çok üzücü haberler geldiği, Macaristan'ın acı çeken ahalisi için Avrupa ve Amerikan şehirlerinden yapılan yardımların ne kadar isabetli olduğu belirtilmiştir. Daha sonra savaştan sarsılmış ve iase açısından çok kötü bir durumda bulunan kardeş Macar milletine yardımda bulunmak ve bu işi teşkilatlandırmak üzere eski Macaristan Büyükelçisi Behiç Erkin'in başkanlığında

⁸⁵ Ayın Tarihi, s. 202. 3 Mart 1946.

⁸⁶ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-34, 6 Mart 1946.

⁸⁷ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-32, 16 Mart 1946. Yazıda ayrıca gönderilen yardımla ilgili de bilgi verilmiştir. *"60 ton buğdayın sevki için vasıta temin edilince yola çıkarılacağını buradaki Macarlara müjdelerken yüksek derneğimize teşekkürlerini sunmuşlar ve kendilerinin buradan tedarik ettikleri 250 parça koliyi Galata'da 6. Vakıf handa bulunan Kurtuluş Nakliyat şirketi vasıtasıyla buradan Rusçuğa demir yoluyla ve oradan Budapeşte'ye nehir yoluyla sevk ettiklerini ve bu nakliye şirketinin bu işi dövizsiz yaptığını zati devletlerine arz etmeğimi rica ederim."* TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-34. Başka bir belgede de Kızılay Derneği Genel Merkezinin Macarlara yardım için yapılacak şartlı para bağışlarının 15 Mayıs tarihine kadar kabul edilmesi hakkında bir genelge gönderildiği bildirilmiştir. Başka belgelerde de bu tarih 15 Mayıs olarak geçmektedir. TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-36, 19 Nisan 1946.

⁸⁸ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-38.

⁸⁹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-59, 1 Mayıs 1946.

⁹⁰ Ulus, 11 Nisan 1946, s. 2.

hayırsever⁹¹ birçok Macar ve Türkün katılımıyla yardım toplamak üzere bir hayal kurulduğunu, bunu daha önce haberlere yansıttıklarını ve muhtelif şehirlerde yapılan yardımlara dair bazı ayrıntıları yayınladıkları anlatılmıştır. Haberde daha sonra şunlar yazılmıştır;

“Hayır işlerinde hiçbir fedakarlıktan çekinmeyen vatandaşlarımızın bu yardıma candan katılımına tamamen eminiz. Dünya genel kamuoyu, eski bir milletin feci ıstıraplarına ilgisiz kalmaktadır. Dünyanın hemen her kısmında Macar halkı ve özellikle çocuklar lehine geniş yardım hareketleri yapılmaktadır. İsviçre yoksullara yardım için birçok teşebbüse girişmiş bulunmaktadır. İsveç hükümeti 10.000 Macar çocuğunun iâşesini üzerine almış, Danimarka ise diğer 4.000 çocuğu beslemeye hazır bulunmaktadır. Avrupa’nın ve Amerika’nın birçok şehirlerinde maddi yardımlar gelmektedir. Necip Türk milleti bu asil yardım faaliyetlerinden geride kalmamış ve Çankırı Sayılavı ve Türkiye’nin eski Peşte Elçisi Behiç Erkin’in kıymetli teşebbüsü ile Macaristan’a Kızılay vasıtasıyla yiyecek maddeleri gönderilmesi için bir yardım tertip etmek üzere bulunmuştur. Kardeş Macar milletine yardım etmek arzusunda bulunanlardan bu yardımların MACAR YOKSULLARINA YARDIM ibaresini yazmak suretiyle Kızılay’ın herhangi bir şubesine göndermeleri rica olunur.”⁹²

Gazetede Behiç Bey’in yardım konusunda halka hitabına da yer verilmiştir;

“Avrupa’nın ve özellikle harp sahası olmuş memleketlerin geçirmekte oldukları şu feci ıstırap döneminde Macar kardeşlerimizin çektikleri açlık, insan tahammül ve tasavvurunun üstündedir. Bu acı durum dolayısıyla Türkiye’deki Macarlara bazı hayırseverlerin teşvikiyle ve 1928’den 1939 senesine kadar yani 11 yıl memleketimi Macaristan’da temsil etmem sebebiyle yakından tanıdığım ve sevdiğim Macaristan’a yardım teşebbüsünü ele aldım.

Tarihte kahramanlıkları kadar merhametleriyle de şöhret kazanmış iki asil milletlerimiz özellikle 1848’denberi yüz yıldır birbirimizin bütün sevinç ve acılarını en samimi karşılıkla paylaştıkları gibi, vaktiyle civar memleketleri besleyen Macaristan’ın bugün çektiği açlığa karşı yurdumuzdaki refahtan hissedar olanların ilgisiz kalmayacağına inandığımdan felaket kurbanı Macarlara yiyecek temini ve Kızılay aracılığıyla yollanarak Kızılhaç eliyle dağıtılması için necip yardımlarının esirgemeyeceğinize eminim.

Uygun göreceğiniz ve minnetle kabul edileceğini şükranla arz ettiğim yardımlarınızın miktarına göre makbuz gönderileceğinden yüksek yardımınız miktarının mektubumu getirene bildirilmesini ayrıca rica ederim...”⁹³

Behiç Bey;

“Macar kardeşlerimize yardım için aldığım teşebbüsün Sayın vatandaşlarım tarafından ilgi ile karşılandığını görmekle bahtiyarım. Ancak yazı ile ve sözlü olarak sorulan sorulardan anladığıma göre yardımların nasıl ve nereye verileceğinde tereddüt edildiğini anladım. Vatandaşlarımın yardımlarını

⁹¹ Tanin, 12 Nisan 1946, s. 1.

⁹² Tanin, 12 Nisan 1946, s. 2.

⁹³ Aynı gazete.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar

para olarak Ankara'da Kızılay Derneği Merkezine ve vilayetlerde Kızılay Şubelerine vermelerini dilerim. Yardımlar 15 Mayıs 1946 akşamına kadar kabul olunacaktır," demiştir.⁹⁴

Ayrıca bizzat vermeye veya göndermeye gücü olmayanların belirtilen adresler karşısındaki numaralara telefon etmeleri durumunda Kızılay şubelerinin tahsildar gönderileceği ve makbuz karşılığı yardımların alınacağı bildirilmiştir. Adresler şöyledir;

Kızılay İstanbul Mümessilliği	İstanbul yeni posta civarında Tel: 21783
Kızılay Eminönü Şubesi	Sirkeci Liman Han Tel: 21035
Kızılay Galata Şubesi	Bankalar caddesi Agopiyan Han Tel: 41042
Kızılay Kadıköy Şubesi	Bankalar Caddesi Agopiyan Han Tel: 41042
Kızılay Kadıköy Şubesi	Bahariye Sakısgül Sok. No. 35, Tel: 60566
Kızılay Beyoğlu Şubesi	İstiklal Caddesi No. 65, Tel: 43812 ⁹⁵

5. Yapılan Yardımlar

Behiç Bey tarafından yardım talebinin çeşitli yollarla duyurulması üzerine pek çok kurum, kuruluş ve şahıstan yardım gelmiştir. Bu yardımlardan kayıtlara geçen bazıları incelendiğinde, Türk Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nin 200 lira yardım yapılmasına karar verdiği,⁹⁶ Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğünün 250 lirayı 25.3.1946 tarihinde Kızılay Derneğine bağışladıklarını bildirdiği,⁹⁷ Büyük Kulübün (Cercle d'Orient), 50 lira bağışta bulunduğu görülmektedir.⁹⁸ Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü 62 lira gibi mütevazı bir paranın Kızılay merkez muhasebesindeki özel hesaba yatırıldığını bildirmiştir.⁹⁹ İstanbul ve Ankara Üniversitesi öğrencileri, Macar üniversite gençliğine yardım amacıyla büyük bir müsamere düzenlemiştir. 3-5 Mayıs tarihlerinde Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi sahnesinde yapılacak olan bu müsamereye Cumhurbaşkanlığı filarmoni orkestrası, Devlet Konservatuvarı Ankara radyosu, İstanbul ve Ankara Üniversitesi sanatkârlarıyla İstanbul'da bulunan bütün Macar sanatkârların iştirak edeceği belirtilmiştir. Bu müsamerayı Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Necla Taner, Necla Kam ve Bülent Yıldırım düzenlemiştir.¹⁰⁰

Müteahhit Ahmet Atman, Behiç Bey'e gönderdiği mektupta, Macar halkına yardım amacıyla Kızılay'daki Macaristan halkına yardım hesabına 100 lira gönderdiğini belirtmiştir.¹⁰¹ İzmir İncir ve Üzüm Tarım Satış Kooperatifi Birliği 500 lira,¹⁰² Türkiye İmar Bankası 200 lira¹⁰³ Halk Bank, 50 lira yardımda bulunmuştur.¹⁰⁴

Behiç Bey, Türkiye Kızılay Derneği Başkanı Rana Tarhan'a yazdığı bir yazıda, İstanbul'daki Macarların kendi aralarında 5.000 lira topladıklarını ve paranın yakında Kızılay merkezine gönderileceğini, bu paraya 2.500 kilo şeker alınmasını istedikleri ancak

⁹⁴ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-4. Tarih yok.

⁹⁵ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-7. Tarih yok.

⁹⁶ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-35, 8 Nisan 1946.

⁹⁷ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-101, 26 Mart 1946.

⁹⁸ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-102, 22 Mart 1946.

⁹⁹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-56, 24 Nisan 1946.

¹⁰⁰ Ulus, 19 Nisan 1946, s. 2.

¹⁰¹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-88

¹⁰² TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-19, 21 Mayıs 1946.

¹⁰³ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-70, 16 Nisan 1946.

¹⁰⁴ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-47, 4 Haziran 1946.

nakliye ücreti dikkate alındığında bu miktarın satın alma fiyatı nispetinde artırılmasını Kızılay'a bıraktığını bildirmiştir.¹⁰⁵

Ziraat Bankası¹⁰⁶ ve İller Bankası¹⁰⁷ yardımda bulunamayacaklarını belirtirken İş Bankası 2.000 lira¹⁰⁸ Sümerbank Yerli Mallar Pazarları Müessesesi 3.000 lira vermiştir.¹⁰⁹ Ankara Elektrik ve Havagazi İşletme Müessesesi de *“İstirap ve ihtiyaçların derecesini takdir ettiğimiz Macaristan’a yardım teşebbüsünüze iştirak arzu etmekle beraber kanunla kurtulmuş bir müessese olmamızı sebebiyle yardımlarımızı yalnız hayır cemiyetlerine yapmaya yetkili olduğumuzdan yardımda bulunamayacağımızı üzümlere bildiririz.”*¹¹⁰ şeklinde talebe cevap vermiştir.

Kızılay Cemiyeti İstanbul Mümessilliği Behiç Bey’e yazdığı bir yazıda, Macaristan’daki yoksullara yardım amacıyla 15 Mayıs 1946 tarihine kadar Beyoğlu şubelerinde 18.365,50 lira ve temsilciliklerine Mahmut Nedim İrengün tarafından 20, Nemli Tütün T.A.Ş. adına B. Mithat Nemli tarafından 500, Shell Kumpani of Turkey Ltd tarafından 100, Güzel Sanatlar Akademisi tarafından 62, Deri ve Zührevi Hastalıklar Cemiyeti üyeleri tarafından 55, Milli Reasürans Şirketi tarafından 500, Devlet Demir Yolları Malatya Fidanlığı tarafından 10 olmak üzere toplam 1.247 lira bağışta bulunulmuştur.¹¹¹ Bu bağışların yanı sıra aşağıdaki miktarlarda yardımlar gerçekleştirilmiştir;

23.02.1946	Yüksek Mühendis Pinter	2.090
11.04.1946	Yargıtay Üyesi Nuri Köni	50
18.04.1946	Koç Ticaret T.A.Ş.	2.000
20.04.1946	Bay Mahmut Nedim İrengün	20
22.04.1946	Adana Kızılay D. Başkanlığından	5
27.04.1946	Hasan Erol tarafından	10
27.04.1946	Beyoğlu Kızılay D. Başkanlığından	6.380,50
30.04.1946	İzmir T. Sanayi ve Ticaret A.Ş.	200
30.04.1946	Toprak Mahsulleri Ofisinden	50
04.05.1946	Sümerbank Genel Müdürlüğünden	3.000
13.05.1946	Tarım B. Mutahassıslarından İ. Hakkı Arıcı	10
13.05.1946	Ankara Üniversitelerinin tertip ettikleri müsamerelerden	4.044,50
13.05.1946	Ankara tüccarlarından	1.067,50
14.05.1946	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. 'den	2.000
15.05.1946	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. mensupları adına B. Hasan Karagöz	1.747,50
29.05.1946	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. mensuplarından	250
29.05.1946	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. mensuplarından	40
29.05.1946	Müteahhit Ahmet Atman'dan	100
29.05.1946	Temsilcilikten	1.227

¹⁰⁵ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-10, 30 Mayıs 1946.

¹⁰⁶ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-68, 12 Haziran 1946.

¹⁰⁷ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-81, 24.6.1946.

¹⁰⁸ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-69, 17 Haziran 1946.

¹⁰⁹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-59, 8 Mayıs 1946.

¹¹⁰ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-80, 28.5.1946.

¹¹¹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-44, 18 Mayıs 1946.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan’da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin
Öncülüğünde Türkiye’den Yapılan Yardımlar

05.06.1946	Halk Bankası Genel Müdürlüğünden	50
07.06.1946	Ankara Palas T.A.Ş.	25
11.06.1946	Eti Banktan	1.000
19.06.1946	İstanbul’da Macaristan’a yardım derneğinden	5.000
21.06.1946	Beyoğlu Kızılay D. Başkanlığından	11.985
21.06.1946	Kavaleli tarafından Beyoğlu Kızılaymdsn	1.000
21.06.1946	Trabzon Kisarna köyü ilkokul öğrencilerinden	22
29.06.1946	İş Bankasından	2.000
08.07.1946	Malatya İplik Döküme Fab.T.A.Ş. den	250
15.07.1946	Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesinden	50
	Toplam	45.674 ¹¹²

Görüldüğü üzere yapılan yardımlar ağırlıklı olarak kurumsal yardımlardır. Az sayıda şahsın katıldığı bu kampanyaya daha çok bankalar, dernekler ve çeşitli kurumlar önemli miktarda yardımda bulunmuş ve bu yardımlar kayıt altına alınmıştır.

6. Yardımlarla Alınan Ürünler ve Macaristan’a Sevkleri

Kızılay Derneği Genel Merkezi, 15 Mayıs 1946 akşamına kadar Macaristan’a yardım amacıyla merkez ve şubelere yatırılan paranın 37.800 lira olduğunu, bu paranın 4.044,50 lirasının ayrıca Ankara Üniversitesi öğrencileri tarafından Macar üniversite öğrencilerine şeker yollamak için verildiğini bildirmiştir.¹¹³

Behiç Bey, Türkiye Kızılay Derneği Merkez Başkanına yazdığı bir mektupta, Macarlara yardım için yapılan bağışlar arasında İzmir’de 44 sandık üzüm ve 500 kilo incir olduğunu ve bunların satın alınacak ürünler arasında sevkine kadar muhafazası ve gerekli yere nakli hakkında ilgili kurumlara emir verilmesini istemiştir.¹¹⁴

Yardımlar toplandıktan sonra Behiç Bey, Türkiye Kızılay Derneği Başkanına yazdığı yazıda, İtalyan vapurunun İstanbul’dan Genova limanına hareket edeceğinin kendisine haber verildiğini belirttiikten sonra, toplanan yardımın aşağıda cins ve miktarı ve takribi fiyatları yazılı olan maddelerin Dernek tarafından satın alınmasını rica etmiştir.

Tekel, Ticaret ve Ekonomi Bakanları bu maddelerin ihracında sakınca olmadığını bildirmişlerdir.

Maddeler şunlardır:

400 metre çocuk sarmak için bez	Takribi	4.800 TL
3000 kilo domuz yağ	“	12.750 TL
4000 kilo kuru üzüm	“	2.200 TL
1000 kilo sabun	“	2.000 TL
2000 kilo şeker	“	3.000 TL
1000 kilo süt tozu	“	3.600 TL

¹¹² TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-64.

¹¹³ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-43, 24 Mayıs 1946.

¹¹⁴ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-12, 30 Mayıs 1946.

Behiç Bey, bu maddelerin Dernek tarafından ya kısmen veya tamamen satın alınmasını, Milletlerarası Kızılhaç'a teslim edilerek sevkini rica etmiştir. Bunların Genova limanından sonra naklinin Milletlerarası Kızılhaç Derneğince sevkinin temin edilmesi meselenin esasını teşkil ettiğini, bu satın alma ve sevk tarzının Dernek tarafından uygun görülmesi halinde Lothar Kövess De Kövesshaza (Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun son döneminde görev yapan general) ile temas kurulabileceğini bildirmiştir.¹¹⁵

Kızılay Derneği, Behiç Bey'e Macaristan'a gönderilmek üzere toplanan paralarla ilgili şu bilgileri vermiştir;

Kızılay Ankara Merkezin bildirdiğine göre 15.5.1946 günü akşamına teberruların toplamı	37.800
İstanbul'daki Macarların hediyeleri	5.000
Tahir Kavalalı Firmasından	1.000
Ankara'daki Macar tebaasının daha önce verdiği miktar	2.090
Toplam	45.490
Ankara'da çeşitli firmalar, doktorların teberruları tahminen	2.110
Meblağ	48.000 ¹¹⁶

Satın alınacak ürünler ise şu şekilde tespit edilmiştir;

	Safi	Gayrı safi	Ürün Bedeli (Lira)
Üniversiteler için şeker	7.000 kg	7.350 kg	7.000
08.05.1946 tarihli mektubunuz mucibince Macarların hediyesi olarak şeker	4.000 kg	4.200 kg.	4.000
Çocukları sarmak için bez 4.000 metre	1.000	1.250	4.800
Kuru Üzüm	4.000	4.500	2.000
Sabun	1.000	1.200	1.550
Süt Tozu	1.000	1.400	3.500
Domuz Yağı (Lard)	3.000	3.600	15.000
İncir ve üzüm olarak hediye	1.200	1.400	....
Nakli yekûn	22.200 kg	24.900 kg.	37.800 ¹¹⁷
Ambalaj masrafı tahminen			1.000
25.000 kilo üzerine 300 liradan tahminen ton başına navlun			7.500
Mukadder kıymet			46.300 ¹¹⁸

Yapılan yardımlar çoğunluklu olarak yiyecek maddeleri ve temizlik maddeleri içermiştir.

Kızılay Derneği, Macar Vapur Nakliyat Şirketinden (DETERT) kendilerine verilen bilgiye göre, TİSZA adındaki birinci vapurun ay sonunda Budapeşte'den hareket edeceği, Tuna ve Budapeşte için İstanbul'dan yük alacağından, bu vapurdan istifade edip gayet ucuz fiyatla

¹¹⁵ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-17, 8 Mayıs 1946.

¹¹⁶ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-111.

¹¹⁷ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-111.

¹¹⁸ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-112. 29 Mayıs 1946.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar

malları yükleme imkânı olacağı gibi eşyanın doğrudan doğruya ve vapur değiştirmeksizin Macaristan'a gönderilmesine de imkân olacağını bildirmiştir.¹¹⁹

Behiç Bey, Kızılay Derneği Başkanı Rana Tarhan'a, Macarlara yardım konusunda desteklerinden dolayı teşekkürlerini bildirmiştir.¹²⁰ Diğer taraftan İstanbul Macar Birliği de 23 Temmuz 1946'da Macar Birliğinin olağanüstü toplantısında oy birliğiyle, birliğin fahri başkanlığına Behiç Erkin'inin seçilmesine karar vermiştir.¹²¹

Bu sırada yardımların ulaşımı konusunda bazı problemler yaşanmıştır. Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkezinden Behiç Bey'e gönderilen bir yazı bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Yazıda toplanan paralar ve alınan ürünlerle ilgili bilgi verildikten sonra temmuz ayı sonunda İstanbul'a gelmesi beklenen Macar vapurunun zamanında gelmemesi nedeniyle henüz malların yüklenip sevk edilmediği belirtilmiştir. İstanbul'dan alınan bilgiye göre Tisza Vapurunun ay içerisinde beklendiği haberi verilmiştir.¹²²

Türkiye Kızılay Derneği Merkezi ayrıca Macarlara yardım için dört ton daha şeker alınması imkânı oluştuğundan Başbakanlığa müracaatla izin ricasında bulunmuşlardır. İstanbul'dan aldıkları bilgiye göre Tisza Vapurunun 20/25 Ağustos tarihleri arasında İstanbul'a geleceğini, dört ton şekere izin verilmesi halinde vapura yüklemenin mümkün olacağını bildirmişlerdir.¹²³ Ancak kısa bir süre sonra vapurun gelme ihtimalinin kalmadığı öğrenilmiştir. Bunun üzerine başka vasıta aranmış ve trenle göndermenin de mümkün olacağı kanaatine varılmıştır.¹²⁴ Ekim ayında Kızılay Derneği tarafından Macarlara yardım için Kızılay'a yapılan şartlı bağışlardan daha önce belirlenen malların tamamen alınıp hazırlandıktan sonra artan paranın nakil ve sigorta masrafları karşılığı olarak bırakıldığı, Ankara'da Macar elçiliği ile temasın devam ettiği ve Tisza vapurunun geleceği ve gideceği tarihleri takip etiklerini, Tisza vapuru bu eşyada nakliye ücreti almazsa veya nakil masrafları miktarı belli olduktan sonra para artarsa derhal yeniden mal almaya teşebbüs edeceklerini bildirmişlerdir.¹²⁵ Sonunda beklenen vapur gelmiş ve satın alınan mallar Macarlara ulaştırılmıştır. Behiç Bey de yapılan bu yardımlardan dolayı bir teşekkür mesajı yayınlamıştır. Behiç Bey'in mesajı şöyledir;

"Macaristan'a yardım için aziz vatandaşlarımın cömertliğine dayanarak aldığım teşebbüs muvaffakiyetle neticelenmiştir. Bu neticeyi sayın yurttaşlarıma ve buradaki Macar kolonisine bildirmeyi bir vazife telakki ettim.

Vatandaşlarımızın Macar Kolonisinin Banka ve Müesseselerimizin bu maksatla Kızılay Derneğine yaptıkları bağışlarla bu dernek tarafından 20.000 kilo şeker, 4.000 kilo üzüm, 1.000 kilo sabun, 1.000 kilo süt tozu, 3.000 kilo lard (domuz yağı), 4.000 metre çocuk bezi satın alınmıştır. Bunlar Kızılay Derneğimizin aracılığıyla Macar Kızılhaç Derneğine verilerek 25 Kasım 1946 tarihinde buradan hareket eden Macar Tisza Vapuru ile bu vapur acentesi tarafından ücretsiz olarak Budapeşte'ye sevk olunmuştur.

¹¹⁹ Aynı belge.

¹²⁰ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-11, 30 Mayıs 1946.

¹²¹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-75.

¹²² TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-63, 13 Ağustos 1946.

¹²³ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-61, 15 Ağustos 1946.

¹²⁴ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-62, 25 Eylül 1946.

¹²⁵ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-51, 29 Ekim 1946.

Aziz vatandaşlarımızın Macar Kolonesinin Banka ve müesseselerimizin yüksek bağışlarına ve Kızılay Derneğimizin Ankara merkezi ile İstanbul şubesinin bu yolda gösterdikleri yüksek alaka ve yardımlarından dolayı kıymetli Kızılay Derneğimize ve basınımızın bu yoldaki kıymetli yazılarına en derin şükran hislerimi arz ederim.”¹²⁶

Behiç Bey, Sedat Simavi’ye bir mektup yazarak, Macaristan’a yardım işinin kendilerinin de desteği ile sonuçlandığı, yardımda bulunanların bu sonucu bilmeleri ve kendilerine teşekkür etmeyi bir borç bildiğini, bu amaçla yazdığı Türkçe ve Fransızca mektupların aynen yayınlanmasını, amacın verilen paraların tahsis edilen işe harcandığının duyurulması olduğunu belirtmiştir.¹²⁷

Behiç Bey’in teşebbüsü Macar Elçisi Andaházi Kasnya Béla tarafından saygıyla karşılanmış ve Behiç Bey’e teşekkürlerini bildiren bir yazı göndermiştir. Elçi yazısında; sayısız yoksul Macar ailenin faydalandığı kıymetli yardımlardan dolayı Macar Hükümeti adına minnet duyduklarını, yoksul Macar milletinın kara günlerinde Kızılay’ın göndermiş olduğu kıymetli hediyelerin iki millet arasında mevcut ve taraflarından hiçbir zaman unutulmayacak kardeş ve dostluk hislerinin yeni birer delili olduğunu, Macar Kızılhaç’ının muhtaçlara dağıttığı kıymetli hediyelerin her ailede büyük minnettarlık uyandırdığını bildirmiştir.¹²⁸

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı pek çok bölgede büyük bir enkaz bırakmış ve uzun yıllar savaşın içinde bulunan ülkeler kendilerini toparlayamamışlardır. Savaştan en çok zarar gören ülkelerinden biri olan ve iki dünya savaşına da fiilen katılan Macaristan, Birinci Dünya Savaşı sonrası Avusturya Macaristan İmparatorluğu’ndan ayrılarak siyasi yapısını yeniden oluşturma yönünde pek çok değişim yaşamış zaman zaman komünizm ve komünizm karşıtı yönetimlerle idare edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde de Almanların yanında savaşa girmeme konusunda tepkiler olmuş ancak Trianon Antlaşması ile kaybedilen toprakların yeniden ele geçirilmesi düşüncesi ağır basmış ve topraklarını genişletme hevesi ülkenin büyük bir yıkıma uğramasına neden olmuştur.

Savaş sonrası diğer ülkelerde olduğu gibi Macaristan’da da büyük bir açlık ve yoksulluk sorunu ortaya çıkmıştır. Dışardan yardım konusunda beklediği desteği bulamayan Macaristan’a daha önce dostluğunu kazandıkları Behiç Erkin’in öncülüğünde Türkiye’nin önemli katkıları olmuştur. Behiç Erkin, kişisel dostlukları başta olmak üzere yardım toplamada destek olabilecek kurumları tespit etmiş gerek gazeteler aracılığıyla gerekse şahsi olarak yazmış olduğu mektuplarla yardım çağrısında bulunmuştur. Behiç Erkin, çağırının Türk halkına duyurulması konusunda özellikle gazetelerden büyük destek almıştır. Böylece gazetelerde konuyla ilgili yapılan haberler nedeniyle yardım çağrısı tüm yurda duyurulmuştur. Behiç Erkin, toplanacak yardımların şahsi değil kurumsal olması amacıyla Kızılay Derneğine müracaat etmiş ve yardımları bu kurum aracılığıyla toplamıştır. Böylece halkın güvenle yardım yapmasını sağlamıştır. Gerekteğinde evlerinden dahi makbuz karşılığı ve Kızılay memurları aracılığıyla yardım toplanmıştır. Türk halkı, insanlık dramı olan savaşın enkazına duyarsız kalınmamış ve ülke ekonomisi kötü olmasına rağmen

¹²⁶ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-109. Behiç Erkin, toplanan 48.000 lira ile 20 ton şeker, 3 ton domuz yağı, 1 ton salam, 1 ton süt tozu, 4 ton kuru üzüm ve 4bin metre bez satın alınarak Kızılay tarafından Tisza adlı Macar vapuruyla Macar Kızılhaç adresine gönderildiğini belirtmektedir. Erkin, s. 589.

¹²⁷ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-50, 16 Aralık 1946.

¹²⁸ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-108. 24 Mart 1947.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan’da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin Öncülüğünde Türkiye’den Yapılan Yardımlar

önemli katkı sağlanmıştır. İki ülke halkının geçmişten gelen iyi ilişkilerin de bir sonucu olarak önce bir aylık bir süre için başlatılan daha sonra yine kısa bir süreliğine uzatılan kampanya sonucu önemli miktarda yardım toplanmıştır. Toplanan yardımlarla yiyecek ve bazı ihtiyaç maddeleri alınarak Macaristan’a ulaştırılması sağlanmıştır.

Toplanan yardımlar incelendiğinde, kampanyaya kurumların yanı sıra şahısların da ilgisinin olduğu görülmektedir. Kurumlar arasında Sümerbank, Eti Bank, İş Bankası ve Halk Bank’ın yanı sıra Türkiye Şeker Fabrikası, Malatya İplik Fabrikası, Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi ve Toprak Mahsulleri Ofisi gibi kuruluşlar yer almıştır.

Sonuç olarak Macaristan özelinde de incelendiği gibi İkinci Dünya Savaşı, ülkeleri uzun süre toparlanamayacak hale getirmiş, yıkım yalnız fiziki yapılar ve insan kaybına neden olmamış aynı zamanda özellikle işgale uğramış ülkelerin savaş süreci ve sonrasında en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz hale gelmesine neden olmuştur.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri, Resmi Yayınlar

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi

Ayın Tarihi

2 Kitaplar, Makaleler, Tezler

Armaoğlu, Fahir (2004) 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, 11. bs. İstanbul, Alkım Yayınevi.

Başarır, Mehtap (2019) “İkinci Dünya Savaşı Döneminde Gerçekleştirilen İaşe Konferansı’nın Türk Basınında Sunumu”, History Studies, Volume 11 Issue 1, p. 53-73.

Behiç Erkin, Hâtırat (1876-1958), Haz. Ali Birinci, TTK Yayınları, Ankara, 2023.

Çağrı, Erhan (1996) “Avrupa’nın İntiharı’ ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 51(1) s. 259-273.

Çalik, Fatma (2015) Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Macaristan İlişkileri, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2015, s. 33-60.

Çolak, Melek (2010) “II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye (1939- 1945)”, Karadeniz Araştırmaları, Güz 2010, Sayı 27, s.77-87.

Dilbaş, Gökhan (2019) “Macar Tarihinde Bir Kırılma Noktası: Trianon Barış Antlaşması (4 Haziran 1920)”, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 17, Ocak 2019, s. 80-104.

Duran, Alev (2017) “Cumhuriyet Dönemi Türk-Macar İlişkilerinden Bir Kesit: Behiç Erkin’in Budapeşte Elçiliği (1928-1939)”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 5, Sayı 46, Mayıs 2017, ss. 560-572.

Kesternich, Iris vd. (2012) “The Effects of World War II on Economic and Health Outcomes across Europe”, s.1-40. <https://docs.iza.org/dp6296.pdf> (Erişim Tarihi:17 Ekim 2024)

Lyon, D. Murray “The Hot Springs Conference”, Proceedings Of The Nutrition Society, Vol 2, September 1944, s. 163-176.

Mee, Charles L. (1984) The Marshall Plan: The Launching of the Pax Americana, New York.

Sander, Oral (2017) Siyasi Tarih 1918-1994 C. 2, 27. bs. Ankara, İmge Kitabevi.

- Saral, Emre (2016) Türkiye – Macaristan İlişkileri (1920-1945), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Tekeli, İlhan- İlkin, Selim (1967) İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si, İkinci Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Türk Dış Politikası (2009), c. 1: 1919-1980, Editör, Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 15. Baskı.
- Toker, Mustafa (2024) Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşiv Fotoğraflarıyla Behiç Erkin, Ankara, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Uçarol, Rıfat (2015) Siyasi Tarih 1789-2014, 10. bs. İstanbul, Der Yayınları.
- Us, Asım (1946) "Türk-Macar Kardeşlik Duygusu", Vakıf, 1 Nisan 1946, s. 1.
- Yıldız, Özgür (2019) "II. Dünya Savaşına Genel Bir Bakış", Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, ss. 61-75.

3. Ansiklopediler, Gazeteler

- Géza Dávid, "Macaristan". İslam Ansiklopedisi Cilt 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, , Ankara, 2003, s. 286-295.

Akşam

Cumhuriyet

Son Posta

Tanin

Ulus

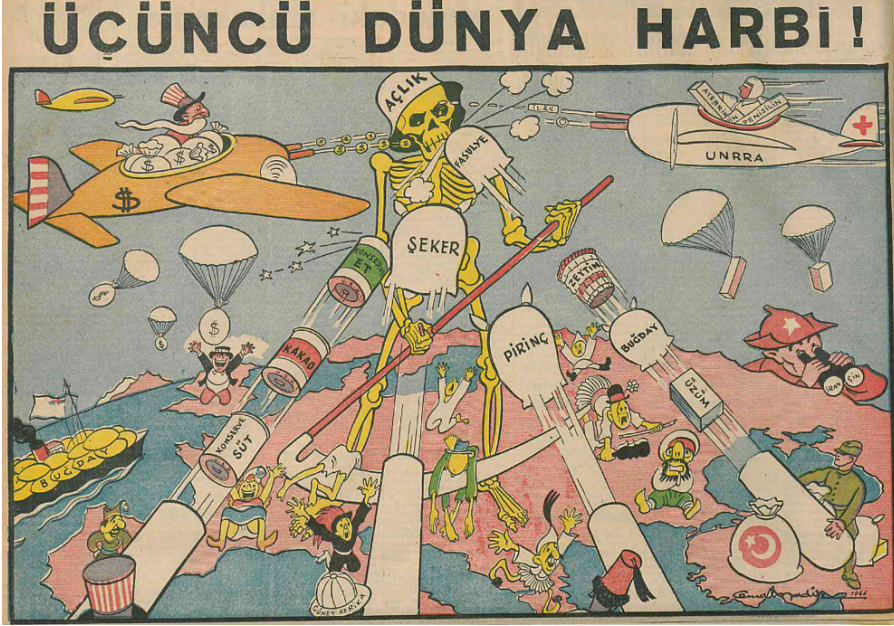
Vakit

4. Dijital Kaynaklar

- Liping He, Hyperinflation: A World History-Hungary 1946, https://www.researchgate.net/publication/322675602_Hyperinflation_A_World_History-Hungary_1946 (erişim tarihi 07.09.2024)

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Macaristan'da Yaşanan Açlık Tehlikesi Ve Behiç Erkin
Öncülüğünde Türkiye'den Yapılan Yardımlar

Ek-1

Cumhuriyet Gazetesinde Dünyada Açlık Durumunu Gösteren Karikatür¹²⁹

Ek-2

Macaristan'a Gönderilmek Üzere Hazırlanan Yardım Kolileri¹³⁰

¹²⁹ Cumhuriyet, 16 Mayıs 1946, s.4.

¹³⁰ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-83.

Ek-3

Macaristan'a Gönderilmek Üzere Hazırlanan Yardım Kolileri¹³¹

Ek-4

Üniversite Gençliğinin Macaristan'a Yardım İçin Düzenlediği Müsamere Afişi¹³²¹³¹ TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-84.¹³² TİTE Arşivi, Kutu No: 185, Gömlek No: 16, Belge No: 16-110.